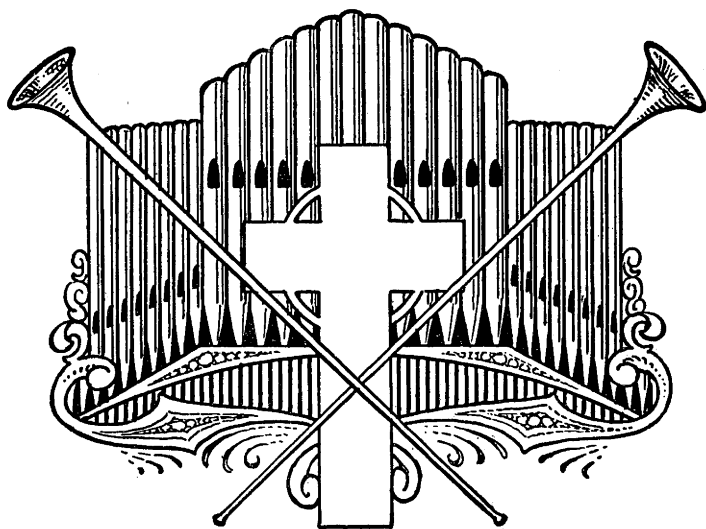

TIDSKRIFT
FÖR
KYRKOMUSIK
OCH
SVENSKT GUDSTJÄNSTLIV

ORGAN FÖR
SÄLLSKAPET KYRKOSÅNGENS VÄNNER
OCH

SVERIGES ALLMÄNNA ORGANIST- OCH KANTORSFÖRENING

UNDER MEDVERKAN AV INTENDENTEN *BENGT CNATTINGIUS*, LINKÖPING, PROFESSOR *OTTO OLSSON*, STOCKHOLM, KOMMINISTERN, TEOL. LIC. *KNUT PETERS*, HÅSTHOLMEN, OCH MUSIKDIREKTÖR *SVANTE SJÖBERG*, KARLSKRONA

UTGIVEN AV KOMMINISTER *ARTHUR ADELL*, STJÄRNORP

1 AUG.

FJÄRDE ÅRGÅNGEN

1929

LUND, C. W. K. GLEERUPS FÖRLAG

Innehållsförteckning.

Uppsatser.

	Sid.
A. Adell: Kyrkklockor	44
— » — Den praktiska prästutbildningen	132
— » — Högmässa och kyrkoår	154
F. M. Allard: Predikan vid vespergudstjänst i Skara domkyrka den 15 aug. 1929	161
G. Aulén: Nya riktlinjer för arbetet inom Kyrkosångens Vänner	59
Y. Brilioth: Kyrkomötet i Örebro 1529	49
B. Cnattingius: Utställningen av kyrklig textilkonst	17
— » — Konst och liturgi	165
G. Herrlin: Vid friska vatten	130
H. Hägglund: Ett kapitel om predikans genesis	145
E. Liedgren: Glömda rikedomar	177
A. Malmberg: En predikosamling ur psalmvalssynpunkt	182
O. Mannström: Två morgonhymner från gamla kyrkan	12
C. A. Moberg: Den gregorianska sången i den romerska kyrkan	33
— » — Pius X och den kyrkliga musiken	71
— » — »Ny saklighet» inom nutida katolsk kyrkomusikalisk komposition	81
— » — Musikhistoriska lärdomar	104
G. Molis-Mellberg: Psalmbooksfrågans behandling vid kyrkomötet i Finland	5
— » — Handboksfrågornas behandling vid senaste kyrkomötet i Finland	19
O. Olsson: Orgelspelets mästare	152
K. Peters: Sveriges första svenska kyrkohandbok	54, 65
— » — Dopritualet i 1529 års handbok	100
— » — Till prefationens musikaliska historia i Sverige	138
C. Rogberg: Schütz' Musikalische Exequien	10
A. Runbäck: Den unisona körens uppgifter vid högmässan	111
— » — Till frågan om högmässans inledning	167
S. Sjöberg: Erfarenheter från bruket av Koraler till Nya Psalmer	1
— » — Kyrkomusikernas lönefråga	77
M. Wöldike: Thomas Laub og Dansk kirkesang	41
D. Åhlén: Carl Lundell	97
— » — Bachfesten i Leipzig	120
— » — Kurt Thomas	158
W. Åhlén: Nutida orgelproblem	140

Redogörelser och större meddelanden.

	Sid.		Sid.
Om den rätta bönen	1	Nya orglar	32, 80, 128, 191
Bön vid kyrkosångsmöte	129	Händels Messias	16, 32
Bön vid kantors tillträde	129	Bachs juloratorium	31, 48
Kyrkosångens Vänner	28, 62, 191	Schütz' Jesu sju ord på korset	80
Sveriges allmänna Organist- och Kantorsförening	29, 125, 191	Matrikel över svenska kyrkomusici	94
Sveriges Kyrkosångsförbund	30, 191	Sveriges äldsta kyrkoklocka	16
400-års jubileet i Örebro	95	Vigeland dekorerar Lunds domkyrka?	16
Körjubileer: Norrköpings S:t Olai	30	Öppna kyrkor	31
Valdemsarviks kyrkokör	95	Klassisk orgelmusik	128, 160
Karlskrona musikför.	95	Prenumerationsanmälan	191
Kurser och möten: Möteskalender	80	Danmark: Nordiskt körmöte	124
Lit.-kyrkomus. kurs i Skara	95, 141	Norge: Liturgisk nämnd	96
D:o i Karlshamn	95, 127	Trondhjems domkyrka	96
D:o i Berg	126	Norges organistförening	160
Organistkurs i Uppsala	128	Finland: De nya melodierna till psalm- bokstillägget	9
Kyrkliga mötet i Stockholm	95	Kyrkomusikdagar i Helsingfors... ..	14
Petrus de Dacia, ruinspel	142	Svensk sångfest i Jakobstad	16
Kyrkliga Frivilligkåren i Upsala	186	Åbo domkyrkas 700-årsfest... ..	16, 96
Orgeldispositioner	88, 174, 185	Svenska kantor-organistför.	32

	Sid.		Sid.
<i>Tyskland: 17:e</i> Bachfesten	32, 120	<i>England: Evangeliska</i> alliansen och	
<i>2:a</i> Schützfesten	32	engelska kyrkohandboken	13

Recensioner.

A. Litteratur.

<i>H. Biedermann: Aktuelle</i> Orgelbaufragen	143	<i>R. v. Liliencron: Chorordnung</i>	92
<i>M. Björkquist: Den bundna</i> och den fria kyrkan	189	<i>G. Lizell: Den sv. högmässogudstj.</i> ...	154
<i>Bärenreiter-Jahrbuch 1929</i>	47	— » — <i>Vårt kyrkoår</i>	154
<i>C. F. Hennerberg: Orgelns</i> byggnad... ..	25	<i>O. Mannström: Livstrådet</i>	189
<i>Jahrbuch für Liturgiewissenschaft</i>	190	<i>Der Musikant</i>	124
<i>A. Jonæ: Öva dig i</i> gudaktighet	89	<i>Musik und Kirche</i> ..	47
<i>Julböcker: Julhelg</i> för sv. hem	188	<i>H. Olsén: Svenska kyrkomusici</i>	25
Linköpings stifts julbok.....	188	<i>Th. Peterson: Själens vägar</i>	190
Lunds stifts julbok	188	<i>G. Ramin: Gedanken zur Klärung</i> des Orgelproblems	140
Till hembygden	189	<i>Svenskt kyrkoliv i Finland</i>	90
<i>O. Larsson: Kyrkoideal</i>	92	<i>N. Söderblom: Luthers lilla katekes</i>	144
<i>E. Liedgren: Svensk psalmdiktning</i> ...	79	<i>E. Wellesz: Bysantinische Musik</i>	190
<i>K. Liesenberg: Der Einfluss</i> der Liturgie	165	<i>N. Zettergren: Svensk gudstjänstritual</i>	144
		<i>M. Åmark: Kyrkklockor</i>	44

B. Musik.

<i>A. André: Svenska stamsånger</i>	123	<i>Th. Laub: Musik og Kirke, Dansk Kirke-</i>	
<i>J. C. Bach: 44 Choräle</i>	176	kesang, Andelige sange.....	(41), 90
<i>J. Blennow: Körsånger</i>	27	<i>A. Lehtonen & J. Sundberg: Passions-</i>	
<i>D. Buxtehude: Missa brevis</i>	79	vesper	124
<i>Dansk Org.-foren. Präludiesamling</i>	79	<i>V. Lübeck: Weihnachtskantate</i>	143
<i>C. H. Debois: Sonate D dur</i>	122	<i>A. Mendelssohn: 6 Choralvorspiele</i> ...	176
<i>H. v. Eyken: Musikalischer Teil zu</i>		<i>G. Molis-Mellberg: Vesper</i>	92
Liliencrons Chorordnung	92	<i>W. A. Mozart: Dir, Seele des Weltalls</i>	123
<i>I. Hannikainen: Vårt hemvist</i>	94	<i>M. Praetorius: Weihnachtslieder</i>	143
<i>H. L. Hassler: Vier Psalmen</i>	27	<i>N. L. Sagnér: Vid juletid</i>	93
— » — <i>Mein Lieb</i>	123	<i>F. Schmidt: Celler Passion 1637</i>	48
<i>O. Jochum: Christ und die Welt</i>	143	<i>H. Schütz: Musikalische Exequien</i>	10
<i>P. Kickstat: Choralvorspiele</i>	176	— » — <i>Der 23 Psalm</i>	143
<i>H. Klemetti: 11 andliga sånger</i>	123	— » — <i>Geistliche Konzerte</i>	143
40 nya koralförspel, utg. av ärkestiftets organist förening	26, 47	<i>K. Straube: Alte Meister des Orgel-</i>	
<i>A. Krieger: Arien</i>	143	spiels.....	152
<i>E. Kyander: Stilla är kvällen</i>	94	<i>Ur kyrkokörernas repertoar I—II</i>	123
		<i>D. Vikander: Svenska skolkvartetten III</i>	93

In Memoriam.

Lektor <i>A. E. Friedlander</i>	13	Kyrkoherde <i>K. G. Hauffman</i>	24
---------------------------------------	----	--	----

Musikbilaga.

	Häfte		Häfte
<i>J. S. Bach: Pingsthymn</i>	4	<i>J. Kugelman — J. S. Bach: Dig skall</i>	
— » — <i>Kom stilla död</i>	4	ditt Sion sjunga.....	1
— » — <i>Aftonpsalm</i>	4	<i>G. P. Palestrina: Hell, dag så ljus</i> ...	4

II.

Tidskrift för Kyrkomusik och
Svenskt Gudstjänstliv

Redaktionens adress: *Stjärnorp*, Rt. 4 a
Postgiro 31495

Expeditionens adress: *Gleerups Förlag*,
Lund, Rt. 111
Postgiro 30843

Tidskriften utkommer med 1 nummer den
15 i varje månad. För juli—augustinumren
dubbelnummer den 1 augusti

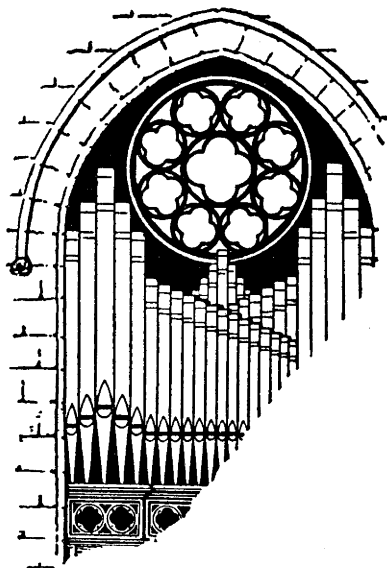
Prenumerationspris: å posten, i bokhandeln
eller direkt från förlaget: kr. 4:50 pr år

Annonspris: 20 öre pr mm. enkel spalt.
Rabatt vid större annons och vid upp-
reping av annons i flera nummer

Detta nummer innehåller:

Musikdirektör *D. Åhlén*, Stockholm: Carl
Lundell. — Komminister *K. Peters*, Häst-
holmen: Dopritualet i 1529 års handbok.
— Docent *C.-A. Moberg*, Upsala: Musik-
historiska lärdomar. — Musikdirektör *A.*
Runbäck, Båstad: Den unisona körens upp-
gifter vid högmässan. — Musikdirektör
D. Åhlén, Stockholm: Bachfesten i Leipzig.
— Recensioner. — Kurser och möten. —
Meddelanden.

Lediga tjänster se omslagets sid. III.

Tonskönhet

och ett gediget omsorgs-
fullt utförande giva våra
K Y R K O O R G L A R
en rangplats inom mo-
dern orgelbyggnads-
konst

A. MÅRTENSSONS ORGELFABRIK
LUND

Carl Lundell.

Ett minnesord.

AV DE i vårt hymnarium förekommande tonsättningarna av svenska komponister torde få blivit så omtyckta och så flitigt brukade som Carl Lundells »Lid och umgäll». Överallt, där denna motett kommit till utförande, har den gripit själarna, och när det sista manande »var trofast» förklingat, ha ofta tårade ögon och knäppta händer vittnat om tonernas makt att skapa andakt och ro i hjärtana. Inför 70-årsdagen av kompositörens födelse — han var född den 11 augusti 1859 — torde det ej vara ur vägen att erinra något om hans liv och verk.

Carl Lundell föddes i Unnaryd i Småland, där fadern var organist. Blind redan i sina allra tidigaste barndomsår, blev han elev vid Manilla, under den tid, då detta institut ännu var kombinerat för blind- och dövstumsundervisning. Tidigt framträdde hans musikaliska begåvning, och då han 1879 blev elev vid Musikkonservatorium, tilldrog han sig genast lärares och kamraters särskilda uppmärksamhet. Han avlade organistexamen och studerade därefter komposition för Josef Dente, vilken med största intresse tog sig an sin blinde lärjunge.

Redan under studieåren blev Lundell lärare i musik vid Tomtebodas blindinstitut. Sin läraregärning fullgjorde han med ett brinnande intresse och en plikttrohet, som gränsade till det otroliga. Hans arbete vid institutet gick ut lika mycket på att undervisa i musik som att hos sina skyddslingar inplanta den kärlek till tonkonsten, varav han själv besjälades.

I Östermalms kyrkokör var Lundell under en lång följd av år en intresserad medlem, och för den kören komponerade han sina hymner och motetter, vilka samtliga där fingo sitt uruppförande. Här torde han ha stiftat bekantskap med de stora klassiska namnen på den kyrkliga körlitteraturens område, och det var rörande att iakttaga honom, då någon »nyupptäckt» körsats av t. ex. Vulpius eller Gesius presenterades. Då kunde Lundell icke sitta stilla, utan stående, sakta vaggande och med anletet strålande av tillfredsställelse avlyssnade han kompositionen i fråga. Vid högmässorna fick han ofta »spela utgång», och i lyckliga ögonblick utvecklade han härvid

ett sannskyldigt mästerskap som improvisatör i den stränga stilen. Han uppehöll också tidvis organisttjänsten i Hedvig Eleonora, liksom även en kortare period organistbefattningen i Oscarskyrkan.

Lundells tonsättareverksamhet, vilken bars av en av stora kunskaper närd begåvning, en till mognad utpräglad stilkänsla och, kanske framför allt, av en nedärvd, djupt rotad fromhet, var lika enastående som tragisk. Helt och hållet inom sig själv utarbetade och genomlevde han kompositionen, som han sedan dikterade not för not för en seende, under många år hans maka, fru Henrika Lundell, född Lokander. På detta sätt tillkommo ett flertal kompositioner: två franska sviter för piano, två stråkkvartetter, i ess-dur och c-moll, orgelkonserter och körverk, bland de senare »Vintergatan», till Topelii text, och sånger till piano.

Hans största verk är »Requiem för blandad kör och orkester», vilket undertecknad haft förmånen att framföra vid tvenne Musikaliska Sällskapets konserter, 1912 och 1916. Verket, som fullbordades 1904, upptäcktes av undertecknad vid ett besök i Lundells hem sommaren 1911. På min önskan att få se hans kompositioner visade han mig till ett hörn av arbetsrummet, där en packe noter låg på golvet. Snart hade jag funnit en handskreven tjock volym i folioformat. »Men vad är detta?» utropade jag. Lundell for med sina händer över boken och sade därpå stilla: »Det är ett Requiem, som jag skrivit till minne av mina föräldrar.» Jag stod häpen och kunde knappast fatta verkligheten. Ett helt mässpartitur för kör och orkester, »skrivet» av en blind! Hur var detta möjligt? Lundell berättade: »Min far dog den 30 maj 1884, och då väcktes tanken på att skriva ett Requiem. Vid närmare eftersinnande fann jag, att bristande kunskap i såväl instrumentation som kontrapunkt omöjliggjorde tankens realiserande, men 1888 den 13 april, då budskapet om min mors död nådde mig, tvangs jag av en inre maning att påbörja arbetet, och ett första utkast gjordes. Jag hade nu lärt mig kontrapunkt, men ett återstod, kunskaper i instrumentation. Då jag vände mig till en kollega för att fråga honom, om jag kunde lära mig att instrumentera, fick jag det hårda och förkrossande svaret: 'därtill måste man ha sina ögons fulla bruk'. Efter detta blev jag så förtvivlad, att jag var nära att duka under, och tänkte också bränna upp utkastet. Efter tretton års vila tog jag åter upp arbetet, ty samma inre röst, som sagt mig, att jag till hufvästande av mina föräldrars minne skulle komponera ett Requiem, klandrade mig för att jag bara för instrumentationens skull uppgav arbetet. 1904 var det emellertid färdigt, komponerat och instrumenterat av mig själv.» »Och verket har icke blivit uppfört » »Nej, jag har haft det inlämnat till en förening här i sta'n,

men ...» Jag bad att få låna partituret, och om några veckor lågo såväl kör- som orkesterstämmor utskrivna. Ett klaverutdrag utarbetades även. Intresserade körmedlemmar hektograferade körstämmorna, och snart kunde repetitionerna taga sin början. Den 24 mars 1912 framfördes så verket i den gamla kära Östermalmskyrkan, som var fylld till sista plats av en andäktigt lyssnande åhörarskara med kronprinsen i spetsen. Presskritiken påföljande dag ägnade verket mycken uppmärksamhet och var över hela linjen välvillig och erkännande. Sålunda yttrade märket »O. M—s» (prof. O. Morales) bl. a., att »användningen av orkesterns resurser visar aktingsvärd säkerhet» och »körsatsens behandling vittnar på ett övertygande sätt om komponistens skicklighet och fina klangsinne». Och »T. R.» (Ture Rangström) fann »många verkningsfulla stegringar, en viss melodisk försynthet och smak och mycken andaktsfull känsla i verket, som onekligen förtjänade sitt framförande». Mässan uppfördes ånyo den 19 nov. 1916, nu i Engelbrektskyrkan. Lundell var också då närvarande, men dödssjuk, utan hopp om vederfående. I en rullstol och vid en sjuksystems sida lyssnade han till sin egen bön om den eviga vilan. I denna ingick han lugnt och stilla två dagar senare, den 21 november. Jordfästningen skedde i Östermalmskyrkan, och sällan om ens aldrig har en mera gripande sorgeakt ägt rum i det ärevördiga Ladugårdslandstempleet. Vid båren uppförde samma krafter som vid konserten dödsjämsans Requiem eternam och Agnus Dei, och Östermalms kyrkokör bringade den bortgångne stämkamraten-tonmästaren en sista hyllning, också med toner, som han själv diktat.

Carl Lundells musik är till största delen otryckt. Manuskriptet till Requiem överlämnade kompositören på dödsbädden till Musikaliska Sällskapet, i vars arkiv det förvaras. Partituret är numera kopierat, och det finnes förhoppning om att klaverutdraget inom kort utkommer i tryck. Då också körstämmor föreligga, är det att förvänta, att verket i likhet med tonsättarens mindre kör-kompositioner omsider får den spridning, det förtjänar.

Ett annat större verk, ett Te Deum, låg, enligt vad Lundell anförtrodde sina vänner, färdigt i hans fantasi. Trots energiska påtryckningar kunde han icke förmås att låta nedskryva detsamma — han ville vänta, tills det blev fred på jorden. Och den dagen fick han icke uppleva.

David Ahlén.

Dopritualet i 1529 års Handbok.¹

DET MEDELTIDA DOPRITUALET är såsom barndopsritual tämligen obegripligt. Först när man ihågkommer, att det uppstått ur den gamla kyrkans katekumendop och sålunda ursprungligen avsett vuxna, blir det förståeligt. Dessutom måste man ha klart för sig, att det är ceremonier från till tiden skilda tillfällen, som i detta ritual sammanförts till ett.

En hedning, som ville bli kristen, erhöll icke genast det heliga dopet utan upptogs först bland katekumenerna. Dessa betraktades såsom tillhörande den kristna kyrkan, och upptagande bland katekumenerna skedde också enligt bestämda former, som i äldre tid rent av betecknades med överskriften »Ad christianum faciendum». Ännu i Manuale Lincopense har dopritualet rubriken »Ordo ad cathecuminum faciendum». De vid upptagandet katekumenatet i Västerlandet förekommande liturgiska handlingarna voro:

1) Exsufflatio, en exorcism, beledsagad av prästens blåsande på katekumensens huvud.

2) Obsignatio crucis, korstecknandet på pannan (och på bröstet) i den treenige Gudens namn.

3) Datio salis, saltets överräckande, som har sitt ursprung i den under antiken vanliga uppfattningen av saltets renande och skyddande verkningar, vilken uppfattning, såsom vi förut sett, övertogs av den medeltida kyrkan.

Samtliga dessa liturgiska moment ingingo i det medeltida barndopsritualet, vars ingress de bildade. De vanliga liturgiska formlerna därvid voro:

Vid exsufflatio: Exi ab eo immunde spiritus et da locum spiritui sancto.

Vid korstecknandet: Signum saluatoris domini nostri Jesu Christi in frontem tuam (in pectus tuum) pono.

Vid saltets överräckande: Accipe sal sapientie, ut sit tibi dominus propitiatus in vitam eternam.

Denna del av dopritualet räckte sålunda från formulärets början t. o. m. bönen »Deus patrum nostrorum» (Jfr Freisen, a. a. s. 11).

Om katekumenen vidblev sin önskan att upptagas i den kristna gemenskapen och de kyrkliga myndigheterna funno honom värdig, blev han upptagen bland dopkandidaterna (de s. k. upplysta, fotizomenoi, competentes, electi). Härmed började den egentliga dopför-

¹ Fortsättning på artikeln i april- och majhäftena om Sveriges första svenska kyrkohandbok.

beredelsen, som ägde rum under fastan (de s. k. *scrutinia*). Ursprungligen voro dessa *scrutinier*, såsom namnet (*scrutinum* = undersökning) antyder, ett slags prövning, varigenom dopkandidaternas mogenhet för det heliga dopet skulle undersökas och deras kristliga kunskaper utökas. Småningom förlorade de dock denna praktiska uppgift och övergingo i huvudsak till att bliva högtidliga exorcisationer. På 600-talet voro dessa *scrutinier* sju till antalet. Den första försiggick på onsdagen i den tredje veckan i fastan, den sista på påskaftonens morgon, strax före själva dophandlingen. Före den första *scrutinieceremonien* upptogs katekumenen bland dopkandidaterna genom namnets upptecknande på doplistan. I den tredje försiggick den s. k. *expositio evangelii* (en kort redogörelse för de fyra evangelierna), vidare *traditio symboli* (trosbekännelsens meddelande, vilket ock kallades *apertio aurium*) och *traditio orationis dominicae* (uppsägandet av Fader Vår). Vid den sista *scrutiniehögtidligheten* på påskaftonens morgon förekom bl. a.:

1) *Effata-ceremonien*, vid vilken prästen under orden *Ephphêa, quod est adaperire* beströk baptizandens näsa och öron med spott (i anslutning till Mark. 7: 34). (Denna ceremoni kallades också *apertio aurium*¹).

2) *Abrenuntiatio diaboli*, vid vilken dopkandidaten högtidligen avsåde sig djävulen och allt hans väsende (Fråga: *Abrenuntias sathane?* — Svar: *Abrenuntio*. Fr.: *Et omnibus pompis eius?* Sv.: *Abrenuntio*. Fr.: *Et omnibus operibus eius?* Sv.: *Abrenuntio*).

3) Smörjning med för ändamålet vigd olja.

4) *Redditio symboli*, dopkandidatens uppläsande av trosbekännelsen.

I det medeltida barndopsritualet återfinnes det väsentliga av den gamla *scrutinieordningen*. Efter den förut omtalade inledande delen, som härstammade från upptagandet bland katekumenerna, följa nämligen en rad exorcismer, därefter någon evangelietext (Man. Linc. och Ups. har Matt. 11: 25—30; Man. Aboense har Matt. 19: 13—15, oriktigt betecknad »*secundum Ioannem*»); Skara-formuläret har Mark. 10: 13—16). Så komma *Pater noster* och *Credo* samt *Effata-ceremonien*. Sedan 1200-talet var det brukligt att förrätta den del av dopet, för vilken hittills redogjorts, utanför kyrkodörren. Efter *Effata-ceremonien* infördes barnet i kyrkan med orden: »*ingredere in templum*

¹ Med namnet *apertio aurium* betecknades sålunda dels *Effata-ceremonien*, som tillhörde påskaftonens morgon (det sista *scrutinium*), dels *traditio symboli*, som tillhörde det tredje *scrutinium*. Rodhe har (Svenskt gudstjänstliv s. 244 och *Dopritualet* efter reformationen s. 9) icke observerat denna namnets dubbeltydighet och sålunda oriktigt placerat *Effata-ceremonien* omedelbart före *traditio symboli*.

dei, ut fias habitaculum spiritus sancti et vivas in secula seculorum». Framkommen till dopfunten frågar prästen faddrarna efter barnets namn, varefter abrenuntiationsfrågorna framställas och å barnets vägnar besvaras av faddrarna. Därefter sker smörjelsen med olja. Omedelbart före själva dophandlingen gingo dopfrågorna (Symb. apost. förkortat, i frågeform), besvarade av faddrarna.

Själva dopformeln lydde: Ego baptizo te in nomine patris et filii et spiritus sancti.

Efter dophandlingen följde i den gamla kyrkans dop den smörjelse med chrisma, varur sedermera konfirmationen utvecklats. Även denna smörjning förekommer i våra medeltida dopformulär. Den därvid använda formeln lyder enligt Man. Linc.: Deus omnipotens pater domini nostri ihesu cristi, qui te regeneravit ex aqua et spiritu sancto quique dedit tibi remissionem omnium peccatorum tuorum, ipse te liniat crismate salutis in christo ihesu domino nostro in vitam eternam.

Därefter ikläddes barnet en vit dräkt, en erinran om den vita dräkt, som de nydöpta fordom burit under påskveckan. De åtföljande orden voro: Accipe vestem candidam et immaculatam, quam perferas ante tribunal domini nostri ihesu cristi, vt habeas vitam eternam et viuas in secula seculorum.

Till sist sattes ett brinnande ljus i barnets hand med följande ord: Accipe lampadam ardentem, irreprensibilem et custodi baptismum tuum, vt cum dominus venerit ad nuptias, possis ei occurrere vna cum sanctis omnibus in aula celesti, vt habeas vitam eternam et viuas in secula seculorum. — Seden, som i barndopet möter oss först i slutet av 1000-talet, torde sammanhånga med det gamla (redan av Ambrosius betygade) bruket, att de nydöpta vid den omedelbart på dopet följande högtidliga gudstjänsten buro brinnande ljus i händerna.

Efter denna långa redogörelse för det medeltida dopritualet kunna vi fatta oss så mycket kortare beträffande Olavus Petris dopformulär. Han bibehåller nämligen i allt väsentligt den medeltida ordningen.

Dopet inledes sålunda även hos honom med den till exsufflatio hörande exorcismen: Faar här vth tu orene diäffuul etc., ehuru intet säges om själva exsufflationsceremonien. Sedan följer även hos Olavus Petri korstecknet under orden: Tagh thet helga kors tekn bådhe j titt ansichte och bryst. Anmärkas må, att detta vackra moment kvarstod oförändrat i vår handbok ända till 1811.

Efter ett par böner (av vilka den senare vore väl värd att observeras vid en revision av vårt nuvarande dopformulär) kommer så datio salis. Den liturgiska formeln lyder: Gudh som tich skapat haffuer / han vplyse tich och giffwe tich wijssdomsens salt som thin

leedhsaghare wara skal til ewinnerlighit lijff. Det är här vid datio salis, som O. P. inskjuter den förut påpekade anmärkningen om saltet, att det icke (såsom förut skett) behöver besvärjas.

Inledd av Luthers s. k. syndafloidsbön följer så efter medeltida förebild den stora exorcismen: Jach beswäär tich tu orene ande widh gudhfadhers + och sons + och then helgha andes + nampn / ath tu vth faar aff thenna gudz tiänare etc. Därefter läses evangeliet om huru Jesus välsignar barnen (enligt Markus). Fader Vår bedes under handpåläggning, varvid såväl präst som faddrar knäböja. Effata-ceremonien utelämnas däremot, och barnet föres in i kyrkan omedelbart efter Fader Vår under orden: Herren beware thin jngong och vthgong nw och til ewigh tijdh (Psalt. 121: 8).

Vid funten spørjer prästen även enligt Olavus Petri faddrarna efter barnets namn, varpå abrenuntiationen sker efter gammal sed. (Aff-segs tu dieffwulen? Ja. Och alla hans gerningar? Ja. Och alt hans wesende? Ja.)

Smörjningen med olja bibehålles. Orden därvid lyda: Gudh som aff sinne stora miskund tich til döpelsen kallat haffuer / han smörie tich medh glädhennes Olio. Ävenså behållas de gamla dopfrågorna. Själva dopformeln är ock den gamla. De efter dopet följande ceremonierna med chrismasmörjelsen, kristningaklädet och det brinnande ljuset äro likaledes bevarade. De använda formlerna äro dessa:

Alzmechtige gudh wor herres Jesu Christi fadher som tich haffuer genom watn och then helga anda födt vppå nytt / och förlåtit tich thina synder / han styrke och stadhfeste tich j sinne nådh / och smörie tich medh then helga anda til ewinnerlighit lijff.

Jesus Christus clädhe tich j thet reena clädhet som tu skalt bära obesmittat för hans domstool.

Tagh thina brinnande lampo j thina hand och bewara titt doop ostraffeligha / på thet at när herren komber til brölloppet / at tu medh all hans helgon måå gåå vth emooth honom / och jngåå med honom j ewinnerliga glädhi.

Olavus Petris dopformulär är sålunda ytterst konservativt. Den svenska reformatorn följer i detta hänseende sin läromästare Luther, vars Taufbüchlein han utnyttjat i dennas äldre och konservativare gestalt av år 1523 (jfr förut). Intet för det gamla formuläret mera väsentligt har han strukit, om än orden ofta modifierats. I det yttre äro de båda formulären varandra ganska lika. Och ändå är där en bestämd åtskillnad. Det medeltida dopritualet understödde onekligen stundom en mera magisk uppfattning av sakramentet. Olavus Petri har försökt att med bibehållande av det gamla utvärtets skicket över hela formuläret gjuta en mera evangelisk anda. Att han vid detta

sitt arbete dock gärna skulle hava förfarit mindre konservativt, än han gjorde, torde tillräckligt tydligt hava framgått av de förut anförda citaten ur Handbokens företal. Hänsynen till de kyrkliga förhållandena krävde emellertid försiktighet.

Så har det av de liturgiska formulären, som kanske allra bäst hade behöft en *genomgripande* omgestaltning, i verkligheten blivit det, som kanske mest ansluter sig till det gamla. Redan för den romerska kyrkan borde ju dess dopformulär såsom ordning vid *barndop* vara bakvänt, byggt som det är på förutsättningen, att det är vuxna, som döpas. Från evangelisk synpunkt måste det te sig ännu mindre tillfredsställande.

Om Olavus Petri haft det gamla dopformulärets karaktär klar för sig och mera obunden därav försökt att skapa ett nytt *barndops*-formulär — skulle manne resultatet blivit bättre? Sannolikt icke. Olavus Petri ägde icke i någon högre grad varken liturgisk smak eller liturgisk skaparkraft. Och uppgiften hade dock krävt bådadera. Senare tiders många misslyckade försök i den vägen synas giva vid handen, att det för ingen kyrklig förrättning tyckes vara så svårt att få en tillfredsställande ordning som för *barndopet*.

Knut Peters.

Musikhistoriska lärdomar.

INGEN TORDE VILJA på allvar förneka det svenska folkets höga allmänskulturella ståndpunkt. De uppoffringar, som gjorts och alltjämt göras för vårt skolväsendes befrämjande, ha i sanning burit storartade frukter. På snart sagt alla områden av mänsklig kultur har vårt land sedan någon tid tillbaka tillhört de ledande och i vissa fall rent av varit föregångsnation, kanske framför allt, då det gällt tekniska och naturvetenskapliga ting. Man är i många fall frestad att anse vårt land och dess folk som nära nog särställda i världen, — till den grad slösande frikostigt tycker man att naturen utrustat det och oss. Landet är skönt och omväxlingsrikt, folket är intelligent, energiskt och mångsidigt begåvat. Den svenska folkkaraktären har många strängar på sin lyra, och de flesta ha väl också uppövat att ljuda med kraft och skönhet i den stora världssymfonin, där deras tystnad skulle innebära ett avsevärt förarmande och försvagande. Men något måste väl därför bli dömt att trängas i skymundan, och alla möjligheter att utnyttja den rika svenska folkbegåvningen ha ej be-

gagnats. Bland dessa synes mig det musikaliska elementet i svensk folksjäl vara skäligen illa tillvarataget. Man talar om svensk musikkultur, och förvisso kunna vi ha rätt att använda detta anspråksfulla begrepp lika gärna som så många andra slags »kulturer», varav vårt språk numera är överfullt. Men eljest är den svenska musikkulturen tyvärr icke vidare aktningsbjudande. Inför de utslag av förfärande brist på musikalisk uppfostran, som så ofta visa sig i vårt land, skulle man icke sällan vara böjd att förneka svenskarnas musikaliska begåvning, om icke framför allt de tvenne faktorer vore förhanden, varpå redan otaliga fäst uppmärksamheten: den svenska folkmusiken och det svenska språket; man skulle kunna tillägga mycket annat också, t. ex. svenskt instrumentbyggeri (violiner etc.), vilket alltsammans måste ovillkorligen tyda på en stark musikalisk läggning hos vårt folk. Det är nu inte min mening att draga dessa »bevis» i tvivelsmål, ej heller att ens söka antyda den komplex av problem, som sammanhöra med svensk musikkultur; jag skall hålla mig till en enda sida av saken, emedan jag tror, att denna tillhör de allra viktigaste: *musikundervisningens betydelse*. Det är kanske ej svårt att predika om viktigen av en ordnad undervisning och därmed vinna gehör, allra minst i ett land som vårt, där den formella utbildningen med rätta hålles högt i ära inom snart sagt varje tänkbart fack. Men då det gäller odlingen av skön konst, ha nu vi människor i gemen en ganska underlig uppfattning, kanske ej minst ifråga om musik, som vi strängt taget litet var anse oss förstå. Det gäller då att envist framhålla, att konsten (i detta fall tonkonsten) på intet vis skiljer sig från övriga andliga grenar i fråga om nödvändigheten av rationell undervisning. Efterföljande raders uppgift är att bidra till en ökad insikt om denna nödvändighet genom att framdraga ett och annat musikhistoriskt belägg. (Att jag framlägger detta i denna tidskrift beror dels på exemplens art, dels på den allmänna tendensen med även denna artikel: att inom kyrkliga kretsar verka för en vidgad förståelse av musikens betydelse som moralisk kraft.)

Alla känna vi till de två musikheroerna Bach och Beethoven, som båda äro representanter för ej blott hela sin egen tidsålders längtan och ideal inom tonernas värld, utan i sin konst tillhöra alla västerländskt bildade människor i alla tider, ej minst oss och vår egen tid. Deras verk leva och bevara sin friskhet än i dag, ja, vad i synnerhet Bachs tonsättningar beträffar, se ut att få en betydelse, som de aldrig någonsin tillförne ägt. Men få av oss torde ha reflekterat över de egentliga förutsättningarna för de rent av övernaturliga musikkrakter, som hopat sig hos dessa män och strålat ut ur deras tonverk. Om också geniet förefaller att vara i viss mån sin egen förutsättning, s. a. s.

laddar sig självt, och dess ställning i tiden ofta nog kan verka som en anakronism, så beror detta blott på vår oförmåga att urskilja alla de rottrådar, varmed geniet sugit näring ur forntid och samtid: vi se resultaten av otaliga och ofta till stor del fördolda kraftkomponenters spel. Det har därför i allt högre grad blivit även nutida musikalisk biografis uppgift att framgräva alla de fibrer, som bundit geniet vid en viss miljö, och söka klarlägga denna. Beträffande Bach och Beethoven har detta blivit gjort i en imponerande utsträckning, om också mycket återstår att göra. Det är nämligen icke en viss generations musikhistoria, det här gällt att utforska, utan en hel tidsålders och mer än så. Bach bildar ett slutkrön på en musikutveckling, vars rötter nå ned i den grå medeltiden, Beethoven har fört den nyare musiken efter Bach till en höjd, som alltjämt är ouppnådd; för att förstå dem båda rent historiskt fordras, att man känner till den europeiska musikutvecklingen från medeltidens slut intill våra dagar. Men vi behöva inte här vandra så vida vägar, det är lärorikt nog att granska den miljö, vari de verkade, ur en enda synpunkt — musikundervisningens.

Bach tillhörde vad man brukar kalla den Sachsisk-Thüringska kretsen av orgelnister, kantorer och komponister, Beethoven avslutade den musikaliska utvecklingen inom den s. k. Wienskolan vid 1700-talets slut.

Sachsen har synbarligen i alla tider varit ett verkligt musikland, därom skulle inte minst de medeltida minnesångarna kunna vittna, varav flera bära sachsiska och thüringska adelsnamn; det gamla Wartburg spelade redan på den tiden rollen av en knutpunkt, och på 1400-talet finnas belägg för tillvaron av skolkörer, som alltjämt leva. Med reformationen börjar den sachsiska musikens glansperiod på allvar, med Bachs verksamhet i dess viktigaste stad, Leipzig, när den en ouppnådd höjdpunkt. Denna utomordentliga blomstring i sachsisk protestantisk tonkonst har en ganska naturlig och enkel förklaring: de med omsorg och kärleksfull uppföring skötta protestantiska kantorierna. Med »Kantorei» menade man ända till reformations-tiden sångkörer, bildade av yrkesmässiga utövare av sång i kyrkans och hovets tjänst. De funnos egentligen blott i de stora residens- och biskopsstäderna, medan landsbygden i huvudsak låg öde och outnyttjad. Då emellertid det av den sachsiske kurfursten underhållna kantoret i Torgau upplöstes 1529, beslöt staden på eget beväg, fylld av det friska protestantiska förtroendet till lekmännens egen kraft och entusiasm, att upprätta ett eget kantori, bestående av skolgossar och borgare och ställt under skolkantorns ledning. Sådan var början, andra orter följde efter och ännu före århundradets slut var Sachsen

genomdraget som med ett nät av kantorier, vilka ej blott voro musikaliska samlingspunkter utan också broderskap, hjälpföreningar till inbördes stöd (t. ex. sjuk- och begravningskassor) och de bästa sociala elementens organ. Väl överlevde de det trettioåriga krigets fasor och asociala tendenser men gingo i stället under i rationalismens och den konstfientliga pietismens tid, som hade till följd ett storartat förfall på a capella-musikens område. Den fasta grundvalen för kantoriernas verksamhet var den gedigna sångundervisningen i skolorna, var till Melanchtons skolordning givit bestämda normer. (Vi ha själva här i Sverige haft en likadant funtad musikundervisning vid skolorna under 1500- och 1600-talet.) Om också inträdet i kantorian var fullt frivilligt, så var inte, sedan man väl var dess medlem, tjänsten frivillig och ej heller ringa: varje söndag skulle två motetter uppföras, likaså till lördagens aftongudstjänst och om det förekom ytterligare någon vesper. Under festdagar var gudstjänsten fylld från början till slut med flerstämmiga körverk. Från skolorna kom kurrendankören av gossar, ur deras led rekryterades de s. k. adjuvanternas skara, som bidrog att bestrida manskörstämmorna. Ur denna organisation framtråda sådana män som Bacharna och deras samtida, genom densamma möjliggöres deras arbete. Ty vare sig de heta stadsmusikanter eller organister, var den utbildning de fått i städer eller på landsbygd densamma, då det gällde den grundläggande sångutbildningen.

Det är alldeles tydligt, att kantoriverksamheten bedrevs på lång sikt: den kyrkliga tonkonstens bästa verk skulle bli en allmän folkets egendom, den polyfont behandlade koralen skulle tillhöra gudstjänsten lika naturligt och intimt som altarets prydnader och klockornas klang (för att tala med Kretzschmar).

Det är ej heller tack vare några tillfälligheter som Leipzig, det sachsiska landets mest betydande universitetsstad, musikaliskt tager ledningen för århundraden framåt och till stor del ännu hävdar denna sin ställning inom Tyskland. Så se vi, huru den nya tyska visan liksom det tyska sångspelet taga fart och blomstra inom de sachsiska studentkretsarna, innan de gå ut till andra delar av landet. Under 1700-talets första årtionde levde den tyska visan kvar mest blott i studentkretsarna i Leipzig, där några samlingar sågo dagen som handskrifter. Sperontes' Singende Muse an der Pleisse utkom där 1736, Gräfes Sammlung verschiedener und auserlesener Oden etc. i Halle 1743 o. s. v. Överhuvud taget synas de flesta namnen i den nyare tyska visans historia, möjligen Wolfg. Franck undantagen, alltifrån Hiller till Berlinskolan, vara sachsare. Detta är inte någon tillfällighet. Och Hiller själv! Vilken musikintresserad vet icke, att

hans sångspel, Lottchen am Hofe, Die Jagd, Die Liebe auf dem Lande och vad de heta, äro närmaste äldre släktingar till Mozarts Trollflöjten, Così fan tutte o. s. v.!

Men förfallet kom, och den musikaliska bildningen sjönk med förfärande fart. I en annan del av det tyska kulturområdet tog då en liknande organisation vid, och härur skulle i sinom tid framgå en ny musikergeneration och övertaga ledningen. Om alltså familjen Bach med rätta utgör resultatet av den tyska protestantismens musikkulturella plöjningsarbete medelst de planmässigt ordnade kantorerna, så kan med lika stort skäl den s. k. Mannheimerskolan jämte Wienerklassikerna uppställas som denna familjs motsvarighet på katolsk mark.

Då Charles Burney, den förtjänstfulle musikhistorikern på 1700-talets slut, gjorde sin andra stora musikaliska resa, 1772, till Nederländerna, Tyskland och Österrike, märkte han vid sin färd genom Österrike till sin häpnad en organisation av det musikaliska undervisningsväsendet, som närmade sig fulländningen. »Jag har ofta låtit mig berätta», skriver han på tal om sin färd genom Böhmen, »att böhmarna voro det mest musikaliska folket i hela Tyskland eller kanhända t. o. m. i hela Europa . . . Jag genomkorsade hela konungariket Böhmen från söder till norr, och då jag gjorde outtröttliga efterforskningar, på vilket sätt folk i allmänhet lärde sig musik, fick jag till slut klart för mig, att icke endast i varje större stad, utan även i varanda by, där det blott fanns en skola för läsning och skrivning, barnen av båda könen även lärde sig musik.» »Jag gick», fortfar han, »till skolan (i Czaslau). Den var full av barn från sex till tio eller elva år, som läste, skrevo och spelade violin, oboe, fagott och andra instrument. Organisten (och skolläraren) hade i ett litet rum hemma hos sig fyra små klavér, vid vilka ungdomarna övade, — hans nio-årige son var en riktigt duktig virtuos.»

Liknande iakttagelser gjordes av Rochlitz vid dennes många resor till Beethoven i Wien och av dennes yngre samtida, Reichardt i början av 1800-talet. Efter nederlaget 1648 hade Habsburgarna insatt all sin makt i motreformationens tjänst för att rena det kyrkliga livet i det Tridentinska kyrkomötets anda. Men dit hörde också en kyrkomusikalisk renässans, ett återställande av stiftens musikaliska utrustning: återupprättande av sångskolor och kyrkokörer. Det skapades en utomordentlig jordmån för en högre musikodling genom präktigt ordnade musikskolor i stiftens kyrkans tjänst, vilket i sin tur möjliggjorde, att egentligen varje musikbegåvad man kunde kostnadsfritt erhålla en gedigen konservatorieutbildning.

I denna miljö är det som Mannheimarna växa upp. Deras oer-

hörda produktivitet, som visserligen till en del också kan förklaras av tidsandans musikdilettantiska drag, blir fullt förklarlig, endast om vi betänka den allmänna musikodlingen i Sydtyskland och Österrike, de många instrumentalkollegierna och kammarensemblerna, vilkas aptit på nya och åter nya symfonier och kvartetter i den nya stilen var lika omätlig, som kompositörernas produktivitet var häpnadsväckande. Enbart de till Mannheimerkretsen hörande bättre tonsättarna ha — om jag räknat rätt — skrivit över ett halvt tusen symfonier och kvartetter! Vare sig Mannheim är en »filial» till Wien eller tvärtom, så är sambandet emellan de bägge skolorna uppenbart.

Wienmästarna tillhöra alla en musikkultur, som danats under motreformationens inflytande. (Mozarts frimureri och Beethovens panteistiskt färgade livssyn bevisa f. ö. intet emot dessa komponisters religiösa ställning som rättrogna katoliker.) För var och en, som studerar deras levnad, den miljö, vari de vuxit upp och fått sin musikaliska uppfostran, de gynnare och arbetsgivare de haft, de verk de skrivit, står det klart, att allt ytterst varit beroende av en under århundraden beredd musikalisk jordmån. Man behöver bara studera staden Wien omkring sekelskiftet 1800. Det som förenade alla samhällsklasser var tonkonsten, betjänarna och de talrika furstehovens och adelsfamiljernas medlemmar bildade ensembler och utförde de nya verk, som tonsättarna efter beställning ställde till deras förfogande. På gatorna hördes de odödliga Ständchen och divertissementen, som musikälskande borgare och studenter utförde, på förstadsrestauranterna spelade talrika kapell de Wienervalser, som genom en Lanners och Strauss' verk skulle bli berömda och älskade över hela Europa. — Genom att framhålla detta folks musikaliska begåvning har man ingalunda förklarat denna flödande rikedom av tonsättare och denna kärlek till tonkonsten, som icke vetat av några hinder. Endast de under århundraden igenom gjorda förarbetena kunna förklara dylikt. Vi må erinra oss, att Tyskland ända fram till 1700-talets första år ingalunda åtnjöt något musikaliskt anseende i Europa. Schütz' och Bachs verk hade icke förskaffat landet någon yttre stormaktsställning inom musikens värld, Händels verksamhet tillhörde England. Seb. Bach räknades t. o. m. av en honom närstående tysk kritiker som den 7. i ordningen av tyska tonsättare. Lecerf de la Viéville förklarade 1705, att tyskarnas anseende inom musiken icke var stort, abbé Chateauneuf häpnade så mycket mera över den tyske virtuosen Pantaleon Hebenstreit, som denne kom från ett land, så litet ägnat att frambringa män med ett eldigt geni, Bolognaborna kunde inte nog uttrycka sin överraskning över att Dittersdorf, en »tartaruga tedesca» (en tysk sköldpadda), kunde spela violin så utom-

ordentligt o. s. v. Tyskland hade under århundraden förut samlat musikaliska krafter; då genombrottet kom, blev det med styrkan av en naturmakt, som det förut så föraktade Germania erövrade den musikaliska världshegemoni, det alltjämt innehar.

*

*

*

Den instrumentala konsten har numera alldeles för mycket fått taga överhanden över sången, och dock är det med tillhjälp av det instrument, naturen givit varje normalt utbildad människa, som vi lättast lära oss inhämta en god musikunderbyggnad. Den roll, som katolsk och protestantisk kristendom spelat inom musikens historia, sammanhänger just med dess behov av *sång*; då man i allt för hög grad givit vika för instrumentalmusik, ha alltid oarter visat sig, varom musikhistorien under alla epoker kan giva klart besked. Sångundervisningens försummande är så mycket djupare att beklaga, som i vår tid vida mera bildning fordras för ett förstående och utförande av musik än fordom. Undervisningen är sämre och fordringarna större! Var skall väl en sådan utveckling sluta? — Många insiktsfulla musikkännare tro sig till och med i Tyskland förmärka en tillbakagång för dess musikkultur. Redan under Wagners och Liszts sista levnadsår märktes tecknen härpå och gjordes till föremål för allvar samma betraktelser. En av de oroliga var musikhistorikern Kretzschmar, som med ledning av den reseberättelse, en bekant Londonmusiker, John Hullah, på underhusets uppdrag företagit på tysk kulturområde år 1881, granskat den musikundervisning, som då meddelades i tyska och österrikiska skolor. Betraktelsen är icke uppmuntrande men nyttig att läsa. Överallt var det lika illa ställt: barnen kunde ingenting annat än några med stor möda efter gehör inlärd stycken, som de framskreko med gälla röster. Helt få hade någon aning om notskrift, om tonbildning, om allmän musicklära. Kretzschmar har kommit till den slutsatsen, att detta tillstånd med nödvändighet måste leda till en allmän tillbakagång i tysk musikkultur. Det är sålunda inte bara pedagogerna, det angår. »Skolgångsfrågan angår också musikerna, musikvännerna liksom f. ö. var och en, som behjärtar sitt folks bildning. Ty det är att befara, att musiken i Tyskland blir folket alltmera främmande, att vi tyskar slutligen inte komma att utvinna något mer av densamma och i varje hänseende komma att med vår musik stå efter andra folk, även dem som vi nu betrakta en smula von oben.» Med grämelse måste man se, påpekar Kretzschmar, att barnen icke redan på ett tidigt stadium få inlära sig att sjunga efter noter, som i Holland och Belgien med stor framgång

praktiseras, utan efter gehör. Hela den tid, som anslås för detta ändamål, är bortkastad. Om barnen i stället under denna tid finge lära sig noterna och det elementäraste i samband därmed, (även om inte något annat kunde medhinnas), så vore detta vida värdefullare än de visor och hymner, de med mer eller mindre stor möda lära sig utantill efter gehör för att snart glömma utan att äga den erforderliga kunskapen att på egen hand inlära den enklaste melodi.

Vad en sångundervisning, någorlunda rätt bedriven, kan åstadkomma för resultat, visar oss i nyaste tid Schweiz, som i början av 1800-talet räknades som ett omusikaliskt och barbariskt land men nu snabbt vunnit en ganska vacker musikkultur, åtminstone i en del kantonen. Den reformerta lärans fientliga stämning mot tonkonsten hade där, liksom puritanernas uppträdande mot den högtstående musikulturen från drottning Elisabeths tid i England, förkvävt all högre musikodling. Vad mänsklig kortsynthet och oförstånd förstört, måste sedan uppbyggas med stor möda under många generationer.

För Sveriges vidkommande skulle det säkerligen vara nyttigt med en undersökning av de musikresultat, som uppnås i svenska skolor. Jag har anledning frukta, att resultatet skulle bli högst nedslående. Den svenska kyrkan synes mig i varje fall ha ett rikt verksamhetsfält liggande öppet för sig: att vårda sig om sångundervisningen, inte bara därför att den är pedagogiskt viktigast, utan emedan den är så försummad och för kyrkan själv så viktig. När skall det egentligen gå upp för Sveriges kyrkofolk, att den starkaste bundsförvant kristendomen i alla tider ägt, varit och allt fortfarande är den goda Fru Musica, varom Luther fällde sitt bekanta vackra omdöme? Varför har den lutherska kyrkan glömt sin egen reformators tydliga påpekande av tonkonstens roll? Finnes det något hållbart skäl, varför vår kyrka skall vara dispenserad från att följa Luthers anvisning i just detta enda fall?

Carl-Allan Moberg.

Den unisona körens uppgifter vid högmässan.

OM DEN unisona körens stora betydelse för kyrkosången och gudstjänstlivet har det ofta vittnats. Vi behöva blott slå upp företalen till Sv. Mässan och Lindegrens koralbok för att finna de varmaste förespråkare för densamma. Men ändock ha många präster och kyrkomusiker m. fl. ej fått ögonen öppna för nödvändigheten av, att sådana körer bildas. Så småningom skall väl den uppfattningen dock tränga

igenom, att koralkören, som varje söndag leder församlingens sång och i vissa fall representerar denna, är *lika nödvändig för vår högmässa som t. ex. orgeln*.

Vid psalmsången är den unisona körens medverkan av stor vikt, även om psalmerna, som sig bör, väljas med hänsyn till församlingens förmåga att sjunga dem. Denna goda psalmvalsprincip får dock ej ensam vara den bestämmande. Inte kan det väl falla någon prästman in att på juldagen rata de sköna julpsalmerna 60, 61 och 62, därför att dessa ej höra till de »lättjungna», och i stället leta ut några, som kunna sjungas t. ex. på mel. 35 eller 136. Detta vore ett otillbörligt överskattande av församlingens »aktiva deltagande», och kyrkobesökarna skulle säkert inte känna någon tacksamhet för ett sådant församlings-sångs-nit. Hellre vilja de nog fröjda sig åt julpsalmerna, även om det huvudsakligen skulle bli kören, som svarade för sången.

Kan det sålunda undantagsvis förekomma, att kören vid psalm-sången får representera församlingen på grund av dennas oförmåga eller bristande vilja att sjunga, så blir denna »representation» snarare regel än undantag, då det gäller mässmusiken.

Med avseende på möjligheterna och önskvärdheten av församlingens *hörbara* deltagande i mässmusiken skulle man kunna indela denna i 3 grupper.

Till den första skulle då kunna räknas följande moment: Gloria-versen (24: 1), Salutationerna, det enkla Amen, Sursum corda, Benedicamus och det trefaldiga Amen. Med undantag av det enkla Amen, som på grund av församlingens bristande påpasslighet aldrig lär kunna bli församlingssång, torde dessa moment ej vara svårare, än att församlingen, ledd av koralkören, allmänt skulle kunna instämma, och av olika anledningar bör nog kravet på församlingssång här upprätthållas, även med risk att dessa stycken musikaliskt sett bli lidande därav.

Annorlunda ställer det sig beträffande den andra gruppen, vari vi placera Kyrie, Laudamus, Sanctus och Agnus Dei, vilka ursprungligen ej varit församlingssång; visst är, att med undantag av vissa tillfällen, t. ex. prästmöten, det f. n. inte är mycket bevänt med det aktiva deltagandet, och utsikterna till en ändring härutinnan torde vara mycket minimala, även om man skulle tillgripa det stundom förordade förkastliga sättet att ersätta de nuvarande »svåra» melodierna med »enkla» och »lättjungna» sådana. Visserligen har vår mässmusik (även vissa nummer ur första gruppen) genom den något hårdhänta restaureringen anno 1897 erhållit en del stötstenar för församlingen, som det blir en kommande restaurerings uppgift att plocka bort. Den rika, oftast för blandad kör tänkta, i sitt slag utomordentligt intressanta och vackra harmoniseringen är ett sådant hinder. Den tvingar nämligen till ett allt-

för långsamt utförande och ett alltför noggrant aktgivande på tidsvärdena, vilket allt icke hör samman med gregoriansk sång. Vid övningar med konfirmander eller barnkörer kan man lätt förvissa sig om, att det är mycket lättare att sjunga dessa stycken enligt principerna för gregoriansk sång än i långsamt tempo och med Missalets notvalörer. Den restaurering av Missalet, som vi längta efter, får dock ej *endast* åsyfta att hjälpa församlingen till ett mera allmänt deltagande i sången utan framför allt att låta de uppbyggelsevärden, som inrymmas i Kyrie, Laudamus etc., komma helt till sin rätt och att här låta den gregorianska sången, befriad från moderna tvångströjor, utöva sin underbara förmåga att stämma människosjälen till andakt och tillbedjan. Kanske att vår högmässa härigenom skulle kunna i någon mån befrias från den tröstlösa torka, som man ofta talat om, och för vilken man gärna ordinerat botemedel.

Om denna grupp skulle jag vilja säga detsamma, som allas vår vördade John Morén i sin år 1922 utgivna »Svensk Koralbok» yttrat om de däri intagna liturgiska sångerna (sv. ps. 17 och 303 m. fl.): »... denna sångart, som för övrigt i gamla tider var den *övade körens* uppgift och som borde förbliva så. Man må icke ävlas få hela församlingen med här. Det kommer aldrig att lyckas — om uppgiften skall lösas på fullt tillfredsställande sätt.» Det är en gammal vis och erfaren man, som så talar, en som under hela sitt liv varit en outtröttlig kämpe för luthersk kyrkosång i dess olika former, och hans ord förtjäna att begrundas.

Den tredje gruppen innefattar sådana stycken, som det vore orimligt begärt, att församlingen skulle sjunga, och som även i bestämmelserna i handboken borde heta körsång och inte församlingssång. F. n. ha vi inte flera moment i denna grupp än Introitus. Kanske få vi, som vi hoppas, i en ny handbok flera sådana liturgiska körsånger.

Då de i andra och tredje grupperna nämnda momenten äro eller borde vara den unisona körens angelägnaste och mest fångslande uppgifter, vilja vi gå litet närmare in på vart och ett av dem jämte de nya stycken, vi räkna med att få, och vi taga dem då i den ordning, de förekomma i högmässan.

Introitus.

Beträffande Introitus-antifonierna ber jag att få understryka, vad som i denna tidskrift yttrats om dessa i en artikel om De-tempore-principen i högmässan (juni—juli-numret 1928). Den önskvärda undersökningen av det gamla Introitus behövde naturligtvis ej ha till följd, att de nuvarande antifonierna, i den mån de hunnit bli kära och dyrbara för kyrkfolket (t. ex. på 1 sönd. i Advent och Juldagen), skulle läggas på

hyllan. Skulle detta öde däremot drabba en del andra, t. ex. Himmelsfärdsdagens och Pingstdagens, bleve det väl ingen, som sörjde däröver.

Vare sig antifoniernas antal skall ökas eller ej, om det skall vara ett gammalt eller modernt Introitus, så bör det bli *körens* sak. Både präst och församling böra här få spara sig. Kyrkomusikerna kunna nog allmänt intyga, att den nuvarande anordningen är mycket otillfredsställande. Inte är det lämpligt, att prästen läser och »församlingen» sjunger. Sjunger prästen, så sker det ju alltför ofta i ett släpigt tempo, som totalt fördärvar helhetsintrycket. Musiken till antifonierna anses väl i somliga fall ej vara så god, som man skulle önska. Måhända ha bestämmelserna om prästens och församlingens sång varit till skada redan vid skapandet av musiken. Antifoni-kompositörerna voro ju alla utövande kyrkomusici och hade säkerligen haft många nedslående erfarenheter både av »den enes» och »de mångas» sång. De visste nog, att hur enkelt musiken än bleve anordnad, så skulle den i 9 fall av 10 överstiga »den enes» förmåga och i samtliga fall »de mångas». I de flesta fall var alltså vid kompositionernas blivande framförande ett fiasko förutbestämt. Undra på att inspirationen flödade trögt! Man måste i betraktande härav beundra resultatet, men detta hade kanske blivit ett helt annat, om musiken fått ordnas t. ex. som växelsång mellan två körer. Denna strävan efter att skaffa prästen och församlingen sysselsättning kan även vid restaureringen av gamla sköna melodier leda till sorgliga resultat, varpå vi sett prov i det nya Vesperalet, framför allt i antifonen till Nunc Dimittis. Vi hoppas, att det gamla Introitus kommer till heders, men att det undgår att restaureras efter sådana principer.

Det har vid olika tillfällen framhållits, att de vanliga söndagarnas Introitus »Helig» skulle kunna sjungas av kören i st. f. prästen. Förutsatt att kören lärt sig ett tillräckligt antal melodier, skulle detta moment genom att anbringas i lämpligt tonartsförhållande till ingångspsalmen (naturligtvis även med hänsyn till kyrkoåret) då ej behöva verka så isolerat och musikaliskt meningslöst, som det nu stundom gör. Med anledning av prästens röstomfång och begränsade repertoire får man ju, som bekant, ofta göra en halsbrytande modulation till detta alltför korta stycke, vars mest bestående musikaliska verkan blir, att det intryck, ingångspsalmen gjort, till största delen utplånas.

Kyrie.

Här vilja vi denna gång endast påpeka, att Kyrie n:r 5 och 6 utgöra goda exempel på vackra fyrstämmiga körsatser, men att dessa, utförda av unison kör eller församling med orgelledsagning, ej äro så odelat

lämpliga, samt att Missalets notvärden vid det sista »förbarma dig» i Kyrie n:r 2 övertyga oss om taktstreckens fördärvliga verkningar; jämför den sista delen av Gloria n:r 18, där vi igenkänna samma musikaliska fras befriad från tvångströjan!

Gloria.

I det nya handboksförslaget förekommer i en liten anmärkning följande: »Ära må kunna delvis eller helt sjungas av kören». Det är onekligen ett glädjande tidens tecken, att handbokskommittén här erkänt körens berättigande på en sådan central punkt, och jag är övertygad om att många kyrkomusiker vilja instämma i ett varmt tack till kommittén för detta förslag, vittnande om djup förståelse för körsångens stora betydelse.

Den bästa anordningen av Gloria-sången vore väl, att prästen i anslutning till gammal tradition endast utförde »Ära vare Gud i höjden» och kören fortsättningen. Gloria-melodierna synas vara skapade och lämpade för denna uppdelning.

Laudamus.

Även här ha de sakkunniga slagit in på rätt väg, då de föreslagit Laudamus även på sön- och helgdagarna mellan Påsk och Pingst. Fråga är emellertid, om inte denna lovsång också borde sjungas på sön- och helgdagarna mellan Juldagen och Trettondedagen samt Annandag Pingst och de s. k. mindre högtidsdagarna. 24: 1 finge ju ändock användas de tre senare adventsöndagarna, sönd. efter Trettondedagen, passionstiden samt de allra flesta söndagarna under Trinitatis, vilket borde räcka. Skall Laudamus vara församlingssång, så vore det naturligtvis lättare att uppnå detta mål, om denna lovsång användes oftare, så att församlingen bleve mera förtrogen därmed.

Emellertid beklaga vi, att vi ej kunna känna någon större entusiasm för Laudamus i det skick, vari det nu befinner sig. Denna vår ligkiltighet torde i stor utsträckning delas av körerna och församlingarna. En ändring till det bättre lär svårligen kunna åstadkommas, med mindre än att man låter den ursprungliga, fullständiga texten åter komma till heders. Då skulle vi ju också kunna göra bruk av den gamla Laudamus-musiken. Vid arbetet för en förbättrad ritual bör naturligtvis stor hänsyn tagas till vad de gamla dokumenten ha att förtälja. Vad skulle man säga, om vid en kyrkorestaurering ingen brydde sig om att undersöka de konstskatter, som förvarades på kyrkvinden, utan i stället beställde nya, obetydliga kyrkoprydnader? Eller om man låte restaure-

ringen huvudsakligen bestå i anskaffandet av mattor, armatur och ljuskronor men underlåte att göra något vid altaret, där man endast hade ett fuskverk till altarprydnad, fastän man från museet skulle kunna hämta hem både ett härligt, medeltida altarskåp och ett ståtligt barockaltare? Men just så går det till vid högmässans musikaliska restaurering. Vi vårda oss om »extrasången», vi försöka snygga upp preludier och modulationer och allehanda periferiska ting, men vid en så central och betydelsefull punkt som Laudamus kunna vi intet göra.

Nu invänder kanske någon, att med de framstående kyrkomusikaliska krafter, vi ha i vårt land, skulle väl ny god musik kunna anskaffas till Laudamus. Ja, gällde det musik för flerstämmig kör, skulle helt säkert sådan kunna åstadkommas och av mycket högt värde. Men gäller det unison körsång (med eller utan församlingens instämmande) tror jag, att våra kyrkokomponister skola vara de första att erkänna, att man i vår tid inte kan nyskapa något, som ens tillnärmelsevis kan mäta sig med den gregorianska sången, även om det undantagsvis kan komponeras en och annan psalm-melodi, som tål en jämförelse med 15- och 1600-talens.

Därför borde en undersökning av det gamla Laudamus företagas; en restaurering av detta moment vore av största betydelse för gudstjänstens glädje och högtidlighet, vilket med styrka borde framhållas vid handboksdiskussionen.

Credo.

Vi äro handbokskommittén stor tack skyldiga för det tillfälle till liturgisk sång, som den velat giva oss genom bestämmelsen om att Nicenum skulle kunna sjungas på högtidsdagar.

Beträffande detta hänvisas till en uppsats i förra årets mars-nummer av denna tidskrift samt den i samma nummers musikbilaga införda, efter Gamla Psalmboken bearbetade melodien till Nicenum. Denna intressanta melodi, som är frisk som en nordanvind, vore förvisso något för våra unisona körer att försöka sig på. Även om man drar sig för att sjunga Nicenum vid högmässan, kan man ju använda det vid kyrkliga musikstunder. Det är kanske genom dessa, som vägen skall beredas för den liturgiska musiken på så sätt, att församlingen här skall lära känna, förstå och uppskatta sådana ting.

Växelsång mellan manskör och kvinnokör, som vid psalmodien och de nytestamentliga lovsångerna är av så god verkan, är emellertid knappast lämplig här. Denna melodi skulle kunna liknas vid en enda lång linje, som hela tiden bör få fortlöpa i samma tonläge och som därför skulle bli lidande av sådan sönderstyckning. Samma iakt-

tagelse kan göras beträffande vissa delar av Te Deum, om vilket Nicenum genom sin något kärva storvulnhet påminner. Av praktiska och estetiska skäl är en växelsång önskvärd men bör kanske helst utföras av två blandade körer, event. av olika storlek. Den ena kören kan lämpligen bestå av sopraner och tenorer och den andra av altar och basar. Sedan »Jag tror på en enda Gud» sjungits, börjar den »Ijusa» kören med »Allsmäktig Fader», och sedan fortsätter sången växelvis. För att den »mörka» kören ej skall komma upp i ett alltför högt tonläge mot slutet, är det nödvändigt att företaga en liten ändring av uppdelningen i tredje artikeln, lämpligen sålunda att »och som har talat genom profeterna» blir en särskild »vers», sjungen av den »mörka» kören. Växelsången kan naturligtvis också utföras så, att den ena kören består av blandade röster och den andra av endera kvinno- eller mansröster. I så fall blir »linjen» ej avbruten utan endast »fördubblad» vid varannan »vers».

Akompanjemang till denna melodi vore inte att rekommendera. F. ö. är det väl inte alltid så nödvändigt eller lämpligt med harmonisering av gregoriansk sång. Det förhåller sig med denna som med våra folkvisor och låtar: den har tillkommit utan tanke på flerstämmighet, och en i sen tid påklistrad harmonisering verkar ofta som ett onödigt påhäng, som lika lätt kan vara till skada som gagn för melodien. Och för oss, som fått våra öron förstörda av modern harmoni, kan det vara välgörande att, ostörda av senare tiders alla påfund, få lyssna till ålderdomliga, ädla melodier; ja, den gregorianska sången utan ackompanjemang borde vara ett förnämligt medel bland de många, som åsyfta att bibringa »nutidsmänniskan» andlig hälsa.

Om vi på goda grunder placera Nicenum i tredje gruppens mässmusik, så får väl *Credo-psalmen* räknas till den andra. Även här kan orgel-ledsagningen lämpligen undvaras. Önskar man sådan, bör den vara enkel och diskret och ej till hindres för det fria föredragnings-sättet, alltså något i stil med vad Morén föreslagit i sin förut omnämnda koralbok.

Antingen man sjunger Nicenum eller *Credo-psalmen*, bortfaller givetvis

Hymnen efter Tron,

och, där man endast har en unison kör, innebär detta väl ingen kännbar förlust. En fyrstämmig eller annan körsång kan ju f. ö. lika gärna sjungas före gudstjänstens början som på denna plats i ritualen.

För unison kör är det inte så lätt att finna hymner. Stundom låter man kören sjunga melodistämman i någon sättning ur Hymnarium

eller någon annan hymnsamling, men sådant tröttnar man snart på, och de nummer, som lämpa sig för ett sådant utförande, äro snart räknade. Det, som lämnar största behållningen, är kanske en del rytmiska koraler, som ej äro församlingens egendom, samt gregorianska hymner.

Litanian

vilja vi även nämna något om. C-moll-litanian bör nog räknas till den första gruppen av mässhurmusiken, och det förekommer verkligen, att församlingen här sjunger, åtminstone sedan det välbekanta prasslandet i psalmböckerna äntligen upphört. Koralkörens betydelse för litaniesången torde dock av ingen kunna bestridas. Men åt densamma bör överlåtas att växelvis med församlingen sjunga »O Guds Lamm» och det därefter följande »Herre, förbarma dig», åtminstone då prästen inte sjunger. Bestämmelserna om utförandet av »O Guds Lamm» böra avgjort ändras. Denna mer än önskvärd vecka melodi lämpar sig inte att släpigt och kanske med fördubbling i grova oktaven sjungas av hela församlingen. Allra bäst vore, att en dam- eller barnkör utförde »O Guds Lamm», varvid församlingen instämde i »Fräls oss» etc.

Delvis till följd av detta Agnus Dei har c-moll-litanian blivit ganska omtyckt, fast den är »tungsungen» och fast det kan vara mödosamt nog för altar och basar att klämma till med detta »höga c» efter pauserna. Ehuru vi inte äro så tilltalade av detta hojtande i kyrkorna under fastan, är det ingalunda vår mening att söka komma denna »populära» litanian till livs. På sätt och vis kan den visst sägas vara vacker, ja ståtlig, ehuru det är en ståt och prakt i svart och silver, inför vilken vi rygga tillbaka. I det nya Vesperalet har en förkortad form av denna litanian föreslagits vid vespern. Vi anse, att c-moll-litanian är alltför bullersam och skrämmande för att kunna passa vid en stilla aftonbön. Stundom har man yrkat på utsträckt användning av litanian vid högmässan. I artikeln om »De-tempore-principen» föreslogs litanian som kyrkobön även på Domssöndagen och de tre senare adventssöndagarna. På Domssöndagen kan det nog passa med c-moll, liksom med hela andra seriens mässhurmusik, men inte så under advent. Visserligen borde denna tids karaktär av fastetid komma till uttryck i mässhurmusiken, och julstämningen ej komma tidigare än juldagen. Även om man inte ginge utanför 1897 års mässhurmusik, skulle nog en särskild advents-serie kunna åstadkommas. Men man borde härvid sorgfälligt undvika Missalets passions-melodier med undantag av Gloria n:r 12, som mycket väl kunde passa i advent. C-moll-litanian vore fullständigt obrukbar under denna tid. Den frygiska har ju visserligen med sina om sv. ps. 139 på-

minnande motiv en mera kyrklig prägel men lider delvis av samma fel. Om man grundligt »avdammade» n:r 77 i Sv. Mässan (och därvid även ändrade de många tråkiga fissen till f), skulle detta nummer kanske kunna bli en lämplig adventslitania.

Sanctus.

Vid flera tillfällen har det uttalats önskemål om Sanctus omplacering och Hosianna-sångens återupplivande. Dessa framtidsmål böra vi hålla fast vid, även om vägen dit blir lång.

Vi beundra Missalets Sanctus-melodier, möjligen med undantag av passionstidens. Vi hålla nämligen med »nutidsmänniskan» på, att detta är alltför »sorgligt» och »ynkligt». N:r 51 a, som borde kunna ha ett visst företräde framför både 51 b och c, skulle kanske *efter lämplig behandling* kunna bli Sanctus i andra serien.

Agnus Dei.

Även här har passionstiden genom n:r 63 blivit svartare än önskvärt. Detta nummer har dessutom den lilla olägenheten att verka som en extra Haeffnerkorall till alla de andra. Och Karl Johansstilen vore det nog välgörande att komma ifrån i nattvardsmässan. På vissa håll är dock denna melodi församlingens egendom, och då bör man givetvis vara rädd om den, för att om möjligt alltfört bibehålla denna församlingssång. Men har den tystnat på folkets läppar, lär det nog inte gå att åter blåsa liv i den, och då är det möjligt, att församlingen får samma känsla för denna melodi som för passionstidens Sanctus. Då kan man ha anledning att plocka fram något annat. Agnus Dei Dominicale kan därvid ifrågakomma, men vi kanske kunde hitta något ännu lämpligare. I Widéens välbekanta samling »Hymner» förekommer en utsökt fin bearbetning till en Agnus Dei-melodi ur »Mässan på Svensko» 1541. Man vet ej, vilket man här skall mest beundra: harmoniseringen eller den gamla melodien. Studerar man den senare litet närmare, tycker man sig finna, att denna är en äldre form av vårt nuvarande Agnus Dei n:r 63. Men det där gråtmilda draget, som melodien under tidernas lopp erhållit genom de många halvtonstegen, är alldeles borta i den uppteckning, som Widéen använt. Där är skönhet, innerlighet och mystik men ingen jämmer. Denna melodiform vore kanske något att reflektera på.

Vi skulle kunna beklaga, att jultidens melodi, med motiv både ur Gloria och Sanctus, ej reserverats för denna tid. Detta missförhållande borde väl kunna ändras nästa gång.

Albert Runbäck.

Bachfesten i Leipzig.

ÅRETS BACHFEST, den sjuttonde i ordningen, ägde rum i Leipzig den 8—10 juni under former, vilka i fråga om såväl program som anslutning torde kunna betecknas som rekordartade. Flera dagar i förväg voro seriebiljetterna till de åtta konserter, som festen omfattade, slutsålda till sista plats. Hör och häpna, åtta konserter på tre dagar och därtill högtidsgudstjänst, tvenne högtidssammankomster, föredrag och en av staden Leipzig anordnad »mottagning»! Och allt koncentrerat omkring ett enda namn: *Joh. Seb. Bach*.

Deltagarna voro naturligtvis till allra största delen tyskar, men ett ovanligt stort antal utländska Bachvänner hade också infunnit sig: engelsmän, fransmän, schweizare, holländare, amerikaner samt många skandinaver. Ej mindre än tio svenskar lyste denna gång med sin närvaro. Ja, lyste, ty om några i en glad uppsyn lade sina känslor i dagen, så var det svenskarna. Men så är också en Bachfest, särskilt för den, som för första gången deltagar, en upplevelse av första ordningen.

Festen öppnades i Thomaskyrkan, Bachs egen kyrka, lördagens eftermiddag med den s. k. *Motette*, Thomaskörens under arbetsåret varje lördag återkommande musikhögtidsstund. Här uppfördes som huvudnummer Bachs åttastämmiga motett »Der Geist hilft unsrer Schwachheit auf» och därjämte körverk av Bachs företrädare i kantoratet: Dav. 150 psalm för 12-stämmig kör av *Sethus Calvisius* (1556—1615, Thomaskantor 1594—1615), Die Seligpreisungen för soli, femstämmig kör och orgel av *Schein* (1586—1630, Thomaskantor 1616—1630), en motett för två körer, »Christus ist des Gesetzes Ende», av *Johann Schelle* (1648—1701, Thomaskantor 1677—1701) och »Tristis est anima mea», för femstämmig kör, av Bachs närmaste föregångare, *Johann Kuhnau* (1660—1722, Thomaskantor 1701—1722). »Motetten» inleddes, interfolierades och avslutades av orgelkompositioner, större verk av Scheidt, Buxtehude och J. S. Bach, spelade av organisten i Thomaskyrkan Günther Ramin.

På aftonen samma dag ägde den vid Bachfesterna obligatoriska kantataftonen rum, också den i Thomaskyrkan. Ej mindre än fyra vid tidigare Bachfester ej framförda kantater kommo här till utförande: Pingstkantaten »Erschallet ihr Lieder», kantaten för 1 S. e. Trin.: »O Ewigkeit, du Donnerwort», kantaten för 14 S. e. Trin.: »Es ist nichts Gesundes an meinem Leibe» och kantaten för Annandag Jul: »Dazu ist erschienen der Sohn Gottes». Det skulle vara frestande att säga något om vart och ett av dessa mästerverk. Någon har yttrat, att Bachs storhet ingenstädes i hans kompositioner så fram-

träder som i kantaterna. Och ju flera av dessa oförlitneliga ton-skapelser, man får lära känna, desto mera böjd blir man att ansluta sig till den uppfattningen. Vilken melodik, vilken monumental dramatik i den textorden så intimt förbundna rytmiken, vilken fromhet i uttrycket!

I högtidsgudstjänsten i Thomaskyrkan söndagens morgon predikade geheimrat prof. *Julius Smend* så, som endast han kan predika på en Bachfest. Till text hade han valt bibelordet »Drag dina skor av dina fötter, ty platsen där du står är helig mark». Prof. Smend är en hänförd beundrare av Bachs musik, men han låter aldrig Bach bli mer, än vad denne tonmästare själv gav sig ut för att vara: Guds-tjänaren, som i sin konst först och främst såg ett medel till Guds dyrkan och Guds namns förhärligande. I denna anda fortlöpte hela gudstjänsten, och trots att tonerna överflödade, fick man ej ett ögonblick det intrycket, att musiken var till för sin egen skull. Den hade tvärtom alltigenom den rätta, ödmjukt tjänande karaktären. Som inledning sjöng Thomaskören under prof. Straubes ledning ett större körverk, *Missa brevis*, av Buxtehude, föregånget av ett preludium »*Te Deum laudamus*» av samme mästare. Efter evangeliet utfördes första delen av Bachkantaten »*Schmücke dich, o liebe Seele*», varpå följde predikan. Därefter kom kantatens andra del. Som postludium spelade Günther Ramin »*stora g-mollfugan*». Att kyrkan var fylld till sista ståplats behöver väl ej nämnas.

Karl Hoyers orgelkonsert i Nikolaikyrkan omfattade ett utomordentligt intressant program, uteslutande Bachkompositioner: Tredje sonaten i d-moll, a-mollkonserten (efter Vivaldi), tre koralbearbetningar: »*Valet will ich dir geben*», »*Kommst du nun, Jesu, vom Himmel herunter*» och »*O Lamm Gottes, unschuldig*» samt Preludium och fuga i e-moll. Hoyer är, liksom Ramin, utgången ur Straubes stränga skola. Hans teknik lämnar icke något övrigt att önska, och hans registrering låter allt komma till sin rätt. Det krävande programmet genomfördes också på ett sätt, som det kräsna auditoriet icke nog kunde beundra och lovprisa.

Avslutningen på Bachfesten bildade Matteusp passionen, till minne av det första framförandet för 200 år sedan, den 15 april 1729. Verket, som gavs utan strykningar, var fördelat på två »konserter», kl. 4 och kl. 8 e. m. Kören utgjordes av Thomanerna och Gewandhauskören, orkestern av Gewandhausmusikerna och solopartierna hade anförtrots åt de bästa krafter, som stått att erhålla. Låg så ledningen i Straubes händer, och man kunde på förhand vara förvissad om, att allt skulle få ett förstklassigt utförande. Så blev också fallet. Det storslagna verket förlänades alltigenom en tolkning, som står över

allt beröm. Av särskilt intresse var att iakttaga församlingen. Prof. Smend hade i sin predikan föregående dag vädjat till menigheten att tysta och stilla intaga sina platser och i andakt förbereda sig att emottaga det Bachska budskapet. »Må vi gemensamt träda fram till Herrens altare, och må Bach bliva vår präst och vår själsörjare», hade han manat. Men folket var sig likt. Ivrigt samspråkande samlades de goda festdeltagarna, men han kunde dock vara övertygad om att det var icke något lättfärdigt tal, som fördes. Det var dagens stora evenemang, som diskuterades. En blick över den väldiga församlingen gav vid handen, att Matteuspassionen mer än kanske något annat Bachverk gått tyskarna i blodet. Om jag säger, att var fjärde person satt med klaverutdrag eller partitur i händerna, gör jag mig icke skyldig till någon överdrift. Rådde icke stillhet förut, så inträdde den, när begynnelsekören, »Tåget till Golgata», intoneras. Då blir folket liksom förändligt, och det vilar något av mystik och överjordisk helgd över den lyssnande mängden.

Åran av Bachfestens lyckade förlopp tillkommer i främsta rummet Thomaskantorn prof. *Karl Straube*, som dessa dagar presterade något hart när övermänskligt. Förutom Matteuspassionen hade han under festdagarna dirigerat ej mindre än aderton större eller mindre kör- och orkesterverk. Vilken överväldigande kraftprestation måste icke också hans repetitions- och organisationsarbete till festen hava utgjort! Såväl prof. Straubes som övriga medverkandes insats vid Bachfesten måste emellertid ses mot bakgrunden av den djupa, äkta, alltid lika friskt porlande musikalitet, som städse varit ett utmärkande drag i den tyska nationens kulturliv. Då finner den sin förklaring.

David Ahlén.

Recensioner.

C. H. Debois: Sonate D-dur för Orgel. Det är med stort intresse jag tagit del av ovanstående komposition, utgiven på Wilhelm Hansens musikförlag.

Sonaten, som inledes med ett brett anlagt Allegro, vars huvudtema genom sin pregnanta form, markerade rytm och polyfona behandling gör ett festligt intryck, vittnar om kompositörens utomordentliga förtrogenhet med det polyfona skrivsättet.

Den andra satsen, ett mycket välklingande andante, går också i den polyfona stilen ehuru dock med homofona inslag.

Sonatens tredje och sista sats, en dubbelfuga med tema från de två föregående satserna, är onekligen den intressantaste och för musiker mest givande. Kompositören har här ådagalagt sin suveräna behärskning av den stränga stilen. Med största intresse följer man den tematiska behandlingen av de karakteristiska motiven, den mäktiga och effektfulla stegringen, som i avslutningen kulminerar i ett grandioso ff, där andra satsens mera rörliga motiv på ett verkningsfullt sätt utnyttjas i pedalen. Då de tekniska svårigheterna — trots den polyfona stilen — icke äro så synnerligen

stora, och komponisten med minutiös noggrannhet angivit alla dynamiska nyanser, är det med nöje jag rekommenderar detta nyutkomna opus inom vår orgellitteratur.

Herman Lindqvist.

Heikki Klemetti: 11 andliga sånger. Häft. 1 o. 2 à 7:50 fmk. Westerlunds förlag, Helsingfors.

Att musikkulturen i vårt östra grannland icke blott kan jämföras med vårt eget lands utan även i vissa fall måste anses stå högre, är ett faktum. Därom vittna de därstädes talrikt förekommande orkestrarna (även på landsbygden), körerna samt de ovanligt många utomordentliga musici, både utövande och skapande.

Vad beträffar körsång, så har föreningen Brage och Svenska folkskolans vänner utträttat mycket gott icke minst genom utgivandet av de intressanta folkvisesarr:n för bl. kör, vilka utgöra ett glänsande bevis på finländarnas högt stående arrangeringskonst.

Bland de många goda finska och finländska körkomponisterna är utan tvivel prof. Klemetti en av de främste, detta styrkes bl. a. genom hans nyutkomna 11 andliga sånger — ett verkligt värdefullt tillskott till den kyrkliga körlitteraturen. Vid ett första flyktigt genomseende av dessa frappers man måhända av den ibland något djärva och fria stilen, men sedan man fördjupat sig i sångerna, övertygas man om, att komponisten, vilken tydligen har en rik erfarenhet av körsång, på ett särdeles personligt men lyckligt sätt förenat sin kompositionsbegåvning med praktik och kunskap. Vad som förlänar sångerna en intagande mystisk tjusning, är den finska folkton, som ofta förnimmes. Det ibland förekommande ackompanjemanget verkar emellertid tunt och kunde vara mera orgelmässigt.

Prof. Klemettis kompositioner äro trots sin originella körstil lämpliga även för icke a vista-sångare och rekommenderas varmt.

Ur kyrkokörernas repertoar I—II à 5 fmk. Förbundet för svenskt församlingsarbete i Finland, Helsingfors.

Detta synnerligen goda urval kyrkliga körsatser av äldre och nyare datum kan anses vara en finländsk motsvarighet till den hymnserie, som här i vårt land utgives från Diakonistyrelsens förlag.

Bland de inhemska bidragen må särskilt framhållas Madetojas Lofsång — sällsynt frisk och högstämd — samt

Sune Carlssons värdiga Bön för Finland.

För den ekonomiske kan nämnas, att de finska noterna, på grund av de nuvarande valutaförhållanden, ställa sig relativt billiga.

Leo Hassler: *Mein Lieb will mit mir kriegem.* (Beihefte zum Musikanten I:16.) 16 sid. 9:90 mark. W. A. Mozart: *Dir, Seele des Weltalls.* Ingångskör ur frimurerekantaten, 10 sid. 1:80 mark. G. Kallmeyers Verlag, Berlin.

Att kyrkomusikens stora mästare även frambragte profana kompositioner, bevisas genom »koralfadren» Hasslers nu föreliggande *Mein Lieb will mit mir kriegem*, en enkel homofon sats för blandad dubbelkör. För att den skall komma till sin fulla rätt, fordras dock rätt stor kör, men torde själva inövningen för de flesta sångare ej möta några svårigheter. Frågan är emellertid, om någon körförare verkligen känner sig manad att uppföra stycket? — En körsats som denna är nog, med all aktning för de stora mästarna, för nutidsmänniskor mest intressant ur studie- och kuriositetssynpunkt.

Dir, Seele des Weltalls av Mozart är en maskörtrio med ackompanjemang (klaverutdrag) hämtad ur frimurerekantaten. (Mozart tyckes hava intresserat sig för frimureri, hans opera *Trollflöjten* saknar ej tendenser i den riktningen.) Det förnäma stycket, som har en högtidlig text, borde oaktat sin trestämmighet vara synnerligen användbart för våra kvartettsångare (även icke frimurare!) som en behaglig omväxling med Lindblad och Wennerberg.

Adolf André: *Svenska Stamsånger.* Progressivt ordnade för skolsång i fyra klass-serier efter läsårets olika tider. Eget förlag, Örebro.

Återigen en skolsångbok! Det har verkligen blivit en uppsjö på sådana. Nya metoder m. m. framläggas ofta, och s. k. normalplaner skisseras. En bland de nyaste sångböckerna är nog *Svenska Stamsånger*. Innehållet gör verkligen skäl för namnet. Med undantag av några sånger, vilka hava rent lokalintresse (Örebro, Närke), utgöres samlingen av de melodier, vilka kunna sägas hava blivit stammen av vårt folks sångskatt. Vad som i hög grad gör boken intressant, äro de utmärkta vinkar och råd rörande fraseering och textning, vilka ägnas varje särskild sång. Genom författarens gedigna kunskaper och erfarenheter av skolsång och vad dit hörer, har boken ett stort praktiskt värde. Anmälaren ställer sig dock något skeptisk gentemot använd-

ning av den s. k. formelmetoden. Måne ej denna numera har spelat ut sin roll i skolsångsundervisningen?

Till boken hör ett sammandrag av musikläran, vilket genom fyndigt framställda frågor är särskilt lämpat för självstudium.

Svenska Stamsånger torde genom sitt starkt koncentrerade omfång och vederhäftiga innehåll skaffa utgivaren många »stamkunder».

Gösta Lundborg.

Passionsvesper. Liturgien och musiken sammanställd och bearbetad av Aleksii Lehtonen och John Sundberg. Fazers Musikhandel, Helsingfors.

Utom den vesper, som utkommen på Fazers musikhandel i Helsingfors, utförligt omnämndes i föregående nummer av denna Tidskrift, föreligger nu jämväl en passionsvesper från samma förlag. Även denna vesper följer i stort samma ordning som den redan omnämnda. Man lägger märke till att av gammalkyrkliga moment här upptagits Improperierna samt Litanian, båda till nykomponerad musik, den förra av John Sundberg, vilken därvid dock skickligt

utnyttjat omkvädet från den gamla antifonen Media vita; till Litanian har musiken komponerats av professor H. Klemetti.

A. A.

Der Musikant, Lieder für die Schule, herausgegeben von Fritz Jöde. G. Kallmeyer Verlag, Berlin 1929.

Denna digra samling av tyska sånger är utgiven av en av de nuvarande ledarna inom Tysklands »Singbewegung» och meddelar åtskilligt nytt material såväl ur äldre källor, som ock av nutida komponister. Flertalet sånger förekomma i flerstämmig sats eller med ackompanjemang av ett eller flera instrument. Utgivaren har därvid till fördel för sitt verk ställt sig på den polyfona sångens grund och söker göra kanon till vägrödjare för den levande flerstämmiga sången. En väl sammanställd avdelning av sånger från kyrkomusikens klassiker: Pretorius, Scheidt, Schütz, Händel och framför allt Bach gör samlingen även till en fyndgruva för kyrkokörernas ledare.

A. A.

Kurser och möten.

I.

Ett nordiskt körmöte har den 31 maj —2 juni hållits i Köpenhamn på inbjudan av Dansk korforening och med danske konungen som beskyddare. Danske kronprinsen var mötets hedersordförande. I festen deltog Danmark med en kör om 500 personer, Norge med »Landskoret», Finland med »Suomen Laulu» och Island med »Islandskoret», 50 röster. Sverige representerades av Musikaliska Sällskapet, inemot 200 röster, under ledning av musikdirektör David Åhlén. Det svenska huvudnumret utgjordes av Otto Olssons Te Deum, som framfördes vid festkonserten i Det Kongelige Teater under medverkan av det kungliga kapellet. Verket och dess utförande få i de danska tidningarna smickrande omnämnanden. Vi meddela här några utdrag ur recensionerna.

Dagens Nyheder-Nationaltidende:

Otto Olssons Te Deum dannede det svenske Kor »Musikaliska Sällskapet» Indsats, et stort anlagt Værk, som indeholder megen god og dygtig Musik, mange Skønheder og fortræffelig polyfon Kunst rummer dette Opus, og den liv-

fulde og fine Dirigent, David Åhlén, tog med sikker Haand paa baade Kor og Orkester og fik en Succes ud af den helt igennem fortrinlige Udførelse.

Berlingske Tidende: Det var Musikaliska Sällskapetets talrike Kor, der under Direktør David Åhléns Ledelse sang en særlig fordringsfuld kirkelig, polyfonisk Komposition, Otto Olssons »Te Deum». Med en heftigt animerende Taktstok, store, vidtfavnende Bevægelser, der næsten »trak Koret op», fik Direktør Åhlén sine store Kormasser med de herlige svenske Røster til at bære denne storslaaede romantisk-kirkelige Polyfoni frem.

Politiken: Og saa kom det store svenske Kor fra »Musikaliska Sällskapet», som under David Åhlén sang Otto Olssons storslaaede, omfattende »Te Deum» for 4—8 stemmigt Kor og Orkester, en prægtig Kor-Præstation, der var overordentligt fint udarbejdet og gav Anledning til en brillant Udførelse af de klangfulde svenske Røster.

Morgentidningen: Svenskerne mødte med et eneste Nummer, Otto Olssons Te

Deum, der var bygget op med en imponerende kontrapunktisk Rutine och sikker Sans for orkestrale Virkninger, og hvis Højdpunkt naaedes i Misereret, hvis hjerteskkørende Skrig om Naade bar Ægthedens og Inspirationens umiskendelige Mærker.

Soc.-dem.: Saa kom Svenskerne med et helt Oratorium, Otto Olssons »Te Deum», et noget diskantbespændt, men med smukke Perioder fyldt Komposi-

tion, der blev gennemført med »Musikalske Sällskapet»s kendte stilsikre Elegance.

B. T.: — — — Saa stod Sverige sig langt bedre. Otto Olssons Te Deum var et godt gennemkomponeret Arbejde, fortræffeligt lagt til Rette for Stemmerne. Udmærkede Sopraner, gode Tenorer — kort sagt, det svenske Kor stod fortræffeligt i Ensemblem.

II.

Lunds stifts Organist- och Kantorsförening har haft sitt ordinarie årsmöte i Karlshamn måndagen den 8 och tisdagen den 9 juli. Mötet öppnades på måndagen kl. 1,45 middaggen av ordföranden musikdirektör Svante Sjöberg i Karlskrona. Efter sitt hälsningsanförande höll ordföranden en vacker och gripande parentation över de medlemmar, som genom döden gått bort sedan föregående årsmöte. Dessa voro kantor G. Wennerberg i Vålinge, kantor Gustaf Svensson i Bosjöklöster, kyrkoherde Karl Gustaf Hauffman i Lyngby och kantor J. J. Krook i Gårdstunga. Här efter påbörjades första dagens förhandlingar. Centralstyrelsen beviljades ansvarsfrihet för det gångna årets räkenskaper och förvaltning. At Centralstyrelsens sekreterare och kassaförvaltare beviljades samma arvode som förut. Till revisorer för granskning av Allmänna föreningens räkenskaper föreslogos kantorerna Karl Lindberg i Barsebäck och Harald Olbers i Kägeröd.

Stiftsföreningens styrelse beviljades ansvarsfrihet, och till revisorer att granska denna föreningens räkenskaper omvaldes kantorerna Karl Lindberg och Claes Bergenfalk. Revisorssuppleanter blevo kantor Nils Brorsson i Asarum och fröken Thekla Jönsson i Bjärnum.

Till ledamot av stiftsföreningens styrelse t. o. m. år 1931 valdes musikdirektör Ragnar Blennow i Åstorp efter avlidne Gustaf Svensson. Till ledamöter i samma styrelse under åren 1930—1933 omvaldes musikdirektör Axel Boberg i Malmö, kantor Johannes Blennow i Löderup, kantor J. P. Hall i Gårds-Köpinge

och fröken Hanna Nosslin i Skabersjö. Styrelsesuppleanter under samma tid blevo kantorerna D. Josephsson i Jämsböhög och H. Elborgh i Jämsböhög, båda omvalda. Till vice ordförande i styrelsen omvaldes musikdirektör Axel Boberg.

Nästa årsmöte förlägges till Hälsingborg, och skall bestyrelsen för detta möte bestå av ordföranden musikdir. S. Sjöberg, v. ordf. musikdir. A. Boberg, musikdirektörerna Hj. Johansson och G. Paulsson i Hälsingborg samt kantor H. Olbers, Kägeröd.

Diskussionsämnen voro: Centralstyrelsens fråga »vilka erfarenheter har stiftsföreningen rörande anordnade matutin- och vespergudstjänster» samt stiftsföreningens frågor.

På den förstnämnda svarade mötet sålunda: »stiftsföreningen har ringa erfarenhet om matutinen, men har endast goda erfarenheter av anordnade vespergudstjänster. De samla mycket folk, äro jämförelsevis lätta att åstadkomma och lämpa sig även för landsbygden och dess barnkörer.»

Stiftsföreningens frågor voro av mera privat natur.

På måndagskvällen var en musikstund anordnad i stadens kyrka, varunder medverkade musikdirektörerna Sjöberg, Boberg, Blennow, Jehrlander och en violinist Jönsson från Karlshamn. Påföljande dags morgon ägde morgonbön rum i kyrkan med predikan av kyrkoherde Gunnar Herrlin.

Under tisdagen fortsattes förhandlingarna och pågingo till klockan 2 e. m.

H. O.

III.

Linköpings stifts Organist- och Kantorsförening har hållit årsmöte i Västervik. I sitt hälsningstal utgick ordföranden, dir. R. Darell, från psalmen »I denna ljuva sommartid gå ut min själ och gläd dig vid den store Gudens gåvor» och

framhöll, att under sommartid vill man gärna söka sig ut i fager natur och att mötet bl. a. av denna anledning nu förlagts till Västervik, den fagra Tjustbygdens metropol. Allmänna föreningens ärenden behandlades först. Revisorerna

omvaldes, ansvarsfrihet beviljades och sekreterare-kassörsarvodet bestämdes till 200 kr. Härefter inledde vik. domkyrkokantorn G. Carlman, Linköping, frågan »Om erfarenheter rörande matutin- och vespergudstjänster». Inledaren redogjorde först för begreppet vespergudstjänst och framhöll, att detta ej är, som man på många håll tycks tro, ett hopplockande av diverse orgel-, fiol- och sångsoli utan en gudstjänstform för aftonbön. Efter en livlig diskussion beslöt mötet göra följande uttalande: En värdig vespergudstjänst förutsätter ett intimt samarbete mellan liturg, kör och församling, och där ett sådant samarbete kunnat åstadkommas, har erfarenheten flerstädes visat, att sådana gudstjänster rönt livligt deltagande från allmänhetens sida. Det musikaliska materialet, som finnes tillgängligt enligt 1925 års vesperförslag, bör dock revideras, så att det hela erhåller en klarare uppställning och en större koncentration, än vad nu är fallet.

Härefter behandlades stiftsföreningens enskilda angelägenheter. Till revisorer valdes kantorerna H. Thyrs, Herrberga, och G. Almgren, Ukna. Ansvarsfrihet beviljades styrelsen och kassören

för 1928 års räkenskaper. Enligt matrikeln utgör medlemsantalet 108.

Beträffande frågan om revision av den s. k. klockarestadgan beslöt mötet, att föreningen skulle ingå till centralstyrelsen med begäran, att den vidtager åtgärder för att förslaget till lag om kantorer måtte komma upp vid innevarande års kyrkomöte och nästa års riksdag; Föreningen gör denna hemställan även med hänsyn till, att i och med antagandet av nämnda lag komma som en given följd bortfallandet av de stiftsvis fastställda klockarestadgorna, vilkas föräldrade bestämmelser på senaste tiden i flera fall lett till trakasserier. Ördföranden meddelade, att den s. k. preludiekommittén ansåge sig ej kunna tillstyrka ett så ekonomiskt vanskligt företag som att utge stiftets egen samling preludier, var-efter kommittén på egen hemställan entledigades.

Mötet avslöts med ps. 500: 7, var-efter dir. C. Magnusson, Västervik, bjöd på en anslående musikstund i kyrkan, var-vid även kandidat E. Styrenius medverkade med violinsolo. Sedan gemensam middag intagits, följde till sist en två timmars angenäm skärgårdsutflykt.

IV.

Liturgisk-Kyrkomusikaliska kursen i Berg. Under veckan 17—21 juni har en liturgisk-kyrkomusikalisk kurs varit anordnad i Berg av Härnösands stiftskrets av Kyrkosångens Vänner. Liknande kurser ha med fem års mellanrum förut varit anordnade i Härnösand och Örnsköldsvik. Nu hade turen och ordningen kommit till Jämtland.

Vad vilja då dessa kurser? De vilja giva präster och kantorer samt andra intresserade en vidgad inblick i den kyrkliga liturgien och den urgamla kyrkomusiken. Detta gavs dels på ett teoretiskt sätt genom föreläsningar, dels på ett praktiskt sätt genom övningar i sång och musik samt genom åhörande av olika sånggudstjänster i kyrkan.

Kursens ledare var kyrkoherde D. Rudin i Stigsjö, vilken i sina föredrag om kyrkosång, matutin, vesper m. m. och uppsjuning av rytmiska koraler gav en historisk belysning åt dessa ämnen.

Teol. licentiaten, komminister K. Peters från Hästholmen, föreläste över följande ämnen: Ur gudstjänstlivets historia, Kyrkoåret, Några kyrkoseder, belysta ur historien och svenska kyrkans bekännelse och En högmässa ur musikalisk synpunkt. I dessa föreläsningar belyste han kyrkans liturgiska ordning

på ett om stor kunskap och stort intresse vittnande sätt. Han visade, huru liturgien växt fram under gångna tider, han förde sina åhörare till reformatorernas tid, då Laurentius Petri kyrkoordning fastställde, vad som skulle anses vara icke katolskt och således få användas i en luthersk kyrka, han talade om huru de olika färgerna symboliserade olika tider av kyrkoåret och framställde, huru han ansåg, att musiken skulle utföras vid gudstjänsten. Att hans åsikter icke gillades av alla hans deltagare, visade den efter sista föreläsningen följande diskussionen, men han gav alla sina åhörare en vidgad blick i hithörande ämnen.

Kyrkoherde F. M. Allard, Örtomta, har i sina föreläsningar, »Från Luther till Bach, några ärorika blad i kyrkosångens historia», givit en framställning av kyrkosångens öden och utveckling under tiden 1500 till 1750. Som inledning talade han om Den kyrkliga sångens miljö under den klassiska guldålderns tidsskede och fortsatte med att tala om olika skolor och kompositörer, påvisande huru kyrkosången utvecklats, gått tillbaka och ånyo pånyttfötts. Skildringen av Johann Sebastian Bach påvisade tydligt, huru denna kraftnatur skilde sig från sin tids samtida i ett hän-

givet arbete för kyrkomusikens fasthållande inom liturgiens område, i det han lade fullständig orgelsynpunkt på sin musik.

De praktiska övningarna leddes av musikdirektör W. Åhlén, organist vid Jakobs kyrka i Stockholm. För denne fingo organisterna utföra uppgifter på kyrkans orgel inom det liturgiska området. Och sedan förekommo liturgiska övningar samtidigt med präster och organister. Men även andra praktiska övningar förekommo. Matutin, Vesper, Completorium (Liturgisk aftonbön) och uppsjuning av rytmiska koraler samt konsert, varunder körer ur Svenska kyrkans hymnarium utfördes av Bergs Sångarförbund och en dubbelkvartett från Sundsvall, hållos, och därunder illustrerades, vad som i föreläsningarna berördes. Konsertmästare Sven Kjellström och direktör Åhlén utförde dessutom musik å orgel och violin. Direktör Åhlén gav vidare gång efter annan under kursen prov på Bachs kyrkomusik, såsom

illustration till kyrkoherde Allards föreläsningar.

En eftermiddag företogs utfärd till Hackås' och Ovikens kyrkor, där de gamla kyrkobyggnaderna studerades. Den nyare tidens byggnadssätt framgick av Bergs kyrka och Bergs församlingshem. I detta sistnämnda, som tillhör den nuvarande tidens kyrkobyggnader, har församlingen fått en byggnad, varöver den måste känna sig stolt. De rena linjerna och den praktiska indelningen visa hän på kunniga och skickliga män, som haft med detta bygge att göra.

Så ha dessa kurser avslutats. Endast en sak är att beklaga: det ringa deltagareantalet. Men vi få väl ej taga detta såsom bevis för prästers och kantors ringa intresse för den kyrkliga liturgien, utan vi få väl i stället tro, att de ej visste, vad som skulle förekomma vid kursen, och hoppas, att deltagareantalet måtte bli mycket större, när nästa kurs om fem år anordnas.

E. G. Risberg.

V.

Liturgisk-kyrkomusikaliska kursen i Karlshamn den 9—12 juli. Den var anordnad av föreningen Kyrkosångens vänner inom Lunds stift och stiftskretsen av Sveriges allmänna kantors- och organistförening. I kursen deltog 10 präster och 15 organister, varjämte närboende kyrkomusici, såväl präster som organister, längre eller kortare tid togo del av föredrag och övningar.

Kursen öppnades av professor Gustaf Aulén. I sitt hälsningstal ägnade professor Aulén några varma tacksamhetens ord åt minnet av kyrkoherden K. G. Hauffman. Det hade dröjt längre, än man önskat, innan denna kurs kommit till stånd. Erfarenheterna från föregående och även från den senast i Hälsingborg 1923 hållna voro eljest de allra bästa. Talaren omnämnde det vidgade arbete på olika sektioner, som Kyrkosångens vänner vid Centralkommitténs senaste sammanträde beslutat upptaga, och framförde slutligen ett tack till Karlshamns stad för det vänliga mottagandet av kursdeltagarna.

Följande funktionärer utsågos: Ordförande prof. Aulén. v. ordf. musikdirektör Svante Sjöberg, sekreterare kantor A. Bengtsson och undertecknad.

Efter öppnandet vidtogs omedelbart de praktiska övningarna. Ledare härför voro för präster i liturgisk sång och läsning komminister Arthur Adell, för organister, i preludering och koralspel pro-

fessor Otto Olsson och i modulerung och mässpel musikdirektör Sjöberg.

Lektor E. Liedgren, Västerås, höll på tisdagens afton i Karlshamns kyrka ett intressant och uppskattat föredrag över ämnet Glömda rikedomar. Han påvisade, att den rika skatt, vi äga i vår svenska koralbok, är till stor del oanvänd och bortglömd. Koraler sådana som 44, 62, 64 och 265 borde tagas fram till ny och rik användning.

På onsdagen var diskussion anordnad om Tidegården och bigudstjänsterna med undertecknad och komminister G. Rosendahl som inledare. Två timmar voro anslagna till överläggningarna, och de blevo in i sista stund utnyttjade. På kvällen hölls vespergudstjänst med predikan av komminister A. Melin, Eslöf.

Vid torsdagens matutin talade kyrkoherde Herrlin om Liturgien och det andliga livet. Musikdirektör O. Wadborg höll samma dag föredrag över ämnet Körkultur. Såväl onsdag som torsdag voro koralstunder anordnade, varvid pastor Adell gav en kort historik över åtskilliga av våra äldre psalmer och professor Olsson svarade för koralspellet, till vilket respektive psalmer sjöngos unisont. Fredagen bjöd dessutom på en värdefull musikstund, vid vilken professor Olsson samt musikdirektörerna Sjöberg och K. E. Jehrlander gävo av sin rika och förnäma konst åt ett stort och tacksamt auditorium.

Kursdeltagarna medhunno även att göra utfärd i skärgården, varvid Kastellholmen och Vägga saltsjöbad besöktes. På Vägga höll professor Aulén föredrag om Gudstjänstlivet och det kyrkliga läget i England.

Kursen avslutades på fredagen med föredrag i kyrkan av prof. Aulén om Gudstjänstlivet — vårt arv och vårt ansvar. Vad vi fått mottaga i arv, gruppe-

rade talaren i tre avdelningar: från fornkyrkan, Luther och det karakteristiskt svenska. Det på synpunkter rika och tankeväckande föredraget hoppas vi få se i tryck.

Samtliga gudstjänster och föredrag rönt livlig anslutning från allmänhetens sida och refererades utförligt i ortspresen.

Josef Hartler.

VI.

Organistkursen i Uppsala. Kungl. Musikaliska Akademiens andra sommarkurs för utbildning av kyrkomusici har pågått i Uppsala under tiden 3 juni—13 juli. Undervisningen har i stort sett meddelats efter samma schema som förra sommaren enl. följ. timfördelning: Orgelspelning: 1 tim. pr vecka (enskild). Orgelospelning: 1 tim. pr vecka (gemensam för två elever).

Orgelvärd: 1 tim. pr vecka (gemensam för alla).

Pianospelning: 1 tim. pr vecka (enskild).

Harmonilära: 1 tim. pr vecka (två elever).

Kyrkosång: 1 tim. pr vecka (enskild).

Kyrkosång: 1 tim. pr vecka (alla).

Undervisningen har försiggått i domkyrkan (lilla orgeln om 18 stämmor) och i seminariets lokaler, varvid genom välvilligt tillmötesgående respektive myndigheter ställt instrument till förfogande. Lärare ha som förut varit domkyrkokantorn H. Colléen (kyrkosång, harmonilära, delvis piano) och domkyrkoorga-

nisten H. Weman (orgelspelning, piano-spelning).

Under det förflutna läsåret vid seminariet ha dessutom i enlighet med det nya förslaget undervisning i kyrkomusik meddelats de tolv eleverna jämsides med den ordinarie seminarieutbildningen. Att den samlade undervisningen burit frukt, bevisas därav, att efter slutad sommarkurs två av eleverna avlade organist- och kyrkosångsexamina i enlighet med nu gällande fordringar för dessa examina.

Som kursens inspektor har även i år professor Otto Olsson fungerat. Vid skilda tillfällen har han haft tillfälle följa undervisningen, med särskild uppmärksamhet ägnad åt de båda avgående eleverna.

Förutom deltagande i de allmänna gudstjänsterna, ha eleverna själva tidvis fått sköta musiken vid de dagliga morgonbönerna i domkyrkan. En särskild resa har anordnats till Stockholm, varvid de båda stora orglarna i konserthuset och stadshuset ingående studerats.

Meddelanden.

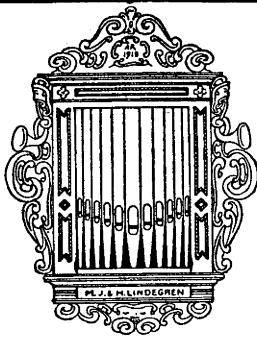
50 år fyllde den 28 juni en av Danmarks namnkunnigaste kyrkomusiker: Kristian Ribers, organist, kompositör och redaktör för Dansk Kirkemusiker-Tidende.

Kantorsval. Till kantor i Vålninge-Kattarp har valts vikarierande kantorn G. E. Eriksson från Engelholm och till kantor i Stjärnorps kantor Ingvar Ekman, Torsåker. Till kantorer vid förenade tjänster ha valts: i Ornö K. E. F. Olsson, Falun; i Säby A. Ångqvist, Vimmerby; i Hjälmeryd G. Fondell, Limmared.

Nya orglar. Harplinge församling, Göteborgs stift, har hos orgelbyggarfirman M. J. & H. Lindegren i Göteborg

beställt nytt orgelverk för sin kyrka. Orgeln skall erhålla 25 stämmor, fördelade på två manualer och pedal samt fjärrverk.

Av Michael Praetorius samlade verk, vars utgivande av d:r F. Blume, på Kallmeyers förlag, omnämndes förra årgången, har nu första och andra bandet utkommit, omfattande första och fjärde delen av Musae Sionae. Angående subskription av det intressanta arbetet kan meddelande erhållas från redaktionen. För att göra Praetorius orgelverk tillgängligare för vidare kretsar planerar förlaget en bilaga, uppbyggande orgelverken i en bearbetning av Karl Matthaei, Winterthur.

M. J. & H. Lindegren

Orgelbyggare

Göteborg

Telefon 42638

Postadress Göteborg 7

Telefon 42638

Tillverkning av piporglar enligt tillförlitliga, länge beprövade system, anpassade efter vårt lands klimatiska förhållanden. Alla delar tillverkas omsorgsfullt och av bästa material. Egen tillverkning av pipor.

Våra orglar hava av herrar musikdirektörer och organister erhållit de högsta vitjord för såväl vacker intonation som exakt och behaglig funktion.

Renoveringar och omstämningar utföras omsorgsfullt.

Ledigförklarade kyrkomusikertjänster.

A) Enbart kyrkliga tjänster:

Organist-, klockare- och kantorsbefattn. i *Bosjö kloster*, Malm. l., sökes före 16 aug. (adr. Snogeröd). Lön 900 kr. samt bostad i och avk. av klockarebost.

Organist-, klockare- och kantorsbefattn. i *Åmål* sökes före 29 aug. *Se vidare annons i detta nummer!*

Organist- och kantorsbefattn. i *S:t Pauli kyrka i Göteborg* sökes före 1 sept. Lön 3,400 kr.; två ålderstill. å 300 kr. efter 5 och 10 år; dyrtidstill., f. n. omkr. 850 kr.

B) Förenade med folkskollärare-tjänst:

I *Hurva*, Malm. l., sökes före 3 aug. (adr. Snogeröd). Skolform B1; forts.-skola, slöjd. Lön 500 kr. (för lärartj. därjämte avk. av donationsjord).

I *Ö. Skrukeby*, Österg. l., sökes före 3 aug. (adr. Linghem). Skolform B2. Lön 310 kr. + avk. av jord (f. n. 55 kr.). Gudstjänst varannan pred.-dag.

I *Hjärtlånda*, Jönk. l., sökes före 6 aug. (adr. Sävsjö). Skolform B2; forts.-skola. Lön 400 kr.

I *Stockaryd*, Jönk. l., sökes före 14 aug. Skolform B1; forts.-skola. Lön 750 kr.

I *Vittaryd*, Kron. l., sökes före 15 aug. Skolform C2; forts.-skola. Lön 450 kr.

I *Skarstad-Hällum*, Skar. l., sökes före 16 aug. (adr. Vara). Skolform B1; forts.-skola, ev. träslöjd. Lön 600 kr.

I *Altuna* (Fröslunda skola), Sthlms l., sökes före 17 aug. Skolform B1; slöjd. Lön 550 kr.

I *Kville*, Bohus l., sökes ett försl.-rum före 20 aug. Lön 800 kr.

I *Slaka*, Österg. l., sökes före 23 aug. (adr. Skedaborg). Skolform B1. Lön 600 kr.

I *Hamra*, Gotl. l., sökes före 24 aug. (adr. Burgsvik). Lön 300 kr.

I *Tådene* och *Tranum*, Skar. l., sökes före 24 aug. (adr. Norra Kedum). Skolform B1. Lön 600 kr.

I *Litslena*, Upps. l., sökes före 28 aug. (adr. Grillby). Lön 500 kr. + avk. av bost. (c. 200 kr.; under de närmaste 7 åren avgå c. 200 kr. för nybyggnad).

I *Funbo*, Upps. l., sökes före 6 sept. (adr. Bärby). Skolform B1; forts.-skola (yrkesbest., jordbruk), slöjd. Lön 800 kr. (förs. disponerar över klock.-bost.). Skyld. att sköta ringning och klämtning mot särsk. ersättn. av 80 kr.

Organist-, kantors- och klockarebefattningen vid Åmåls kyrka

kungöres härmed till ansökan ledig. Lönevillkor: 2,300 kronor jämte räntan å organistfonden (årsräntan omkring 700 kronor). Innehavaren är skyldig att avgå med pension vid 65 levnadsår och 25 tjänsteår. Upplyningsvis meddelas, att musiklärarebefattningen vid Statens härvarande samskola även är ledig.

Ansökningstiden till organistbefattningen utgår den 29 aug. 1929 och skola ansökningshandlingarna insändas till

Pastoratskyrkorådet adr. Åmål.

Centraltryckeriet

NOTSTICKERI

och tryckeri för

MUSIKALIER

alla slag.

Stockholm

Vasagatan 16 & 18 - Vid Centralstation och Spårvägens huvudlinjer

Meddelanden.

Utmärkelse. Söndagen den 12 maj överlämnades efter gudstjänstens slut i Wanstads kyrkas kor åt kantor C. J. Broomé Patriotiska sällskapets stora guldmedalj för långvarig, trogen tjänst. Pastor Bonde Wirén beledsagade överlämnandet med några erkännssamma ord till jubilaren för den tid av 60 år (11 år som vikarie och 49 år som ordinarie kantor och organist), under vilken kantor Broomé lett kyrkosången i Wanstads och Tölånga församlingar.

Kyrkosångsförbundet, som sedan årets ingång redigeras av kantor R. Forssman, Bettna, har med sitt sommarnummer, i vilket bl. a. musikdirektör Adolf Andrén, Örebro, hyllas i anledning av hans 60-årsdag och ingång i pensionsåldern, utsänt en matrikel över Sveriges Kyrkosångsförbund, den första i sitt slag. Matrikeln utvisar, att riksförbundet numera omfattar 11 stiftsorganisationer, därav två inom Skara stift, med tillhopa 306 körer och 7,000 sångare. Vi vilja gärna erinra våra läsare om tidningen Kyrkosångsförbundet. Pris: 1: 50 per år, vid minst 10 ex. 1: 25.

Johann Sebastian Bachs grav i Johanniskyrkan i Leipzig har av det Nya Bachsällskapet tagits under dess beskydd. Det skall ställa kryptan i ordning. Sedan de erforderliga byggnadsarbetena avslutats, skall densamma, i vilken även Gellert vilar, hållas fritt tillgänglig varje söckendag.

Tysklands Kyrkosångsförbund avhåller sin 21:a kyrkosångsdag i Brieg, Bezirk Breslau, den 28—30 sept.

Insänd litteratur.

Från Diakonistyrelsens Bokförlag, Stockholm:

Nathan Söderblom: Martin Luthers lilla katekes, 215 sid. Häft. 4:75, inb. 5: 75.

Olle Nystedt: På vägen, samspråk med en konfirmand. 62 sid. Häft. 1:—, inb. 1: 75.

Mats Åmark: Kyrkklockor, Klockare och Klocksågner, 1928. Häft. 6: 50.

Från C. W. K. Gleerups förlag, Lund:

B. Anrep-Nordin: Manuale Lundense, 47 sid.

E. Liedgren: Svensk psalmdiktning i urval, 1929, 1: 25.

Från M. Th. Dahlström, Stockholm:

Th. Kirschner: Vals, 1: 25.

M. Th. Dahlström: Premie-potpourri för piano, 1: 25.

Från Helge Olséns Förlag, Stockholm:

Helge Olsén: Svenska Kyrkomusici 1928.

Från författarna:

Adolf Andrén: Svenska Stamsånger, ordnade för skolsång. I höstterminen, II vårterminen, à 24 sid.

O. Larsson, Kyrkoideal och Frikyrkomål, Studier i kyrkoliv och praktisk teologi II, 140 sid. 2:—.

OLOF HAMMARBERG

ORGELFABRIK

GRUNDAD 1847

TEL. 44 750

GÖTEBORG

HAGEN

NYA VARVET

14.12.1929